

12

ქვეყნის
კვალი

X V. **ყოველ-კვირული გაზეთი.** X V

№ 24 კვირა, 9 ივნისი 1902 წლისა. **№ 24**

გაზეთის ფასი: ერთი წლით თფილისში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ. 50 კ.; თფილისის გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვით 2 მან., თითო ნომერი—15 კაპ.
ხელის-მოწერა მიიღება: თფილისში—„წერა-კითხვის გამავრ. საზოგადოების“ კანცელარიაში და „კვალის“ რედაქციაში, ბარონის ქუჩაზე, № 27.
ფოსტის ადრესი: Тифлисъ. Редакция „КВАЛИ“.

შინაარსა: ზოგ. კითხვ. მაწათ-მეფ. შესახებ, მოსუბრისა.—
გადასახ. და მათი კლასიფიკაცია, Z-სა.—სხვა-და-სხვა ამბავი.—
ერთი მეტ. ახილებ. გარ. გამო, მოსუბრისა.—კორესპონდენტია.—
სარდაფში, მათ. ღ. ახდრეკვისა.—სახლვარ-გარეთ.—რუსეთის ცხო-
ვრება.—სამშობლოს ცაზე, რიგოლეტა-სი.—ქუთ. სთ. ახნ. ბან.
რუმ. წლიური კრება, Parole-სი.—მასუსთ ბ-ნ დასჯილს, მ. კი-
კალიშვილისა.—დავ. კლდიაშვილის მოთხრობანი, ი. გამართელისა.
— შეცდომის გასწორება.— გასცხადებანი.—

„კვალის“ რედაქცია გადავიდა ბარონის ქუჩაზე, სახლი № 27, ბ-ნ მარტინოუსოვის შენობაში.

**ზოგადი კითხვაი მიწათმფლობელობის შესახებ
ჩვენში.**

III.

მიწათმფლობელობის ისტორია ჩვენში იგივეა, რაც ყოველგან: განსხვავებას ვხედავთ მხოლოდ კერძო შემთხვევებში, რაც განვითარების საერთო სურათს სრულებით არ არღვევს. ეს განსხვავება უმთავრესათ მდგომარეობს იმაში, რომ მთელი ეს პროცესი, ე. ი. საერთო მიწათმფლობელობის დარღვევა, სათემო, საგვარეულო თუ საოჯახო საკუთრების განვითარება, შემდეგ ფეოდალური, ანუ ბატონყმური მიწათმფლობელობის გაჩენა და მისი თანდათან გაუქმება და მის ადგილს თანამედროვე კერძო საკუთრების აღორძინება,—ვიმეორებთ, მთელი ეს პროცესი ჩვენში უფრო ნელი ნაბიჯით მიმდინარეობდა. ამნაირათ ამ გრძელი პროცესის სათავე არის მიწის საერთო მფლობელობა, როცა მიწა-ადგილი არავის კერძო საკუთრებას არ შეადგენს; ყველას შეუძლია თავის მოახოვნილების დაგვართ მიწა-ადგილით ისარგებლოს იმდენათ, რამდენათაც ეს მისთვის საჭიროა. მეორე მხრით ამავე პროცესის უკანასკნელ საფეხურს შეადგენს დღევანდელი ფორმა მიწათმფლობელობისა, ე. ი. მიწის კერძო საკუთრება, როცა მიწა-ადგილი კერძო პირთა განუსაზღვრელ მფლობელობაში იმყოფება, ე. ი. როცა ერთის უფლება მიწის განსაზღვრულ ნაჭერზე სრულებით უარყოფს მეორეს უფლებას იმავე ნაჭერზე, როცა მიწის პატრონს აქვს განუსაზღვრელი და შეუზღუდავი უფლება მიწის გაყიდვისა, დაგირაებისა, გადაკემისა. ის გზა, რომელსაც მივეყვართ პირველი საფეხურიდან უკანასკნელ საფეხურამდე, მეტათ დახლართულია და ძნელი შესასწავლი. თანამედროვე ისტორიულ და ეკონომიურ გამოკვლევათა მეოხებით ჩვენ დღეს ვიცით, თუ რა მიზეზებმა გამოიწვიეს მიწათმფლობელობის წესის ცვლილება. ჩვენ ვიცით, რომ ეს მიზეზები წარმოების ნივთიერ პირობებში უნდა ვეძიოთ. როგორც ყოველივე სხვა მხარე საზოგადოებრივი ცხოვრებისა,

ისე მიწის მფლობელობის ესა თუ ის წესი ანუ ფორმა პირდაპირ დამოკიდებულია საზოგადოების საწარმოვო ძალთა მდგომარეობაზე: ყოველივე ღრმა ცვლილება წარმოების სისტემაში, გაუმჯობესობა შრომის იარაღთა თუ ახლების გამოგონება, საზოგადოთ წარმოების ტექნიკური პირობების გაუმჯობესობა, რაც შრომის ნაყოფიერების გადიდებას მოასწავებს, აუცილებლათ ახდენს ღრმა ცვლილებას მიწისმფლობელობის წესში. ესე იგი: საზოგადოთ შეგვიძლია მივიღოთ შემდეგი ტენზი: ტექნიკურ გაუმჯობესობას მივეყვართ საერთო მიწისმფლობელობიდან კერძო მიწათმფლობელობამდე, სანამ ეს უკანასკნელი არ შეიქნება შემაფერხებელ მიზეზათ მიწის შემუშავების, კულტურის, ტექნიკური პირობების გაუმჯობესობისა, რასაც ჩვენ ვაშჩნევთ თანამედროვე კაპიტალისტურ მეურნეობაში.

ჩვენ აქ არ გამოვუდგებით იმის გამოკვლევას, თუ როგორ იყო ჩვენში მიწათმფლობელობა უძველეს ხანებში. ჩვენთვის აქ საკმარისი იქნება, თუ მკითხველს ვუჩვენებთ მოკლეთ მიწათმფლობელობის იმ წესს, რომელიც წინ მიუძღოდა მიწათმფლობელობის დღევანდელ ფორმას და ამასთანავე აღვნიშნავთ იმას, თუ რა გარემოებამ შეუწყო ხელი პირველის დამხობას და მეორის აღორძინებას.

მთელ საშუალო საუკუნოების განმავლობაში მიწათმფლობელობა საქართველოში ასეთ სურათს წარმოადგენს. სათემო, საგვარეულო და საოჯახო საკუთრება მიწის თავისუფალ მკეთებელთა თან-და-თან ქრება. იმავე დროს თანდათან ისობა გლეხ-კაცობის დამოუკიდებელი მდგომარეობაც, ეს წოდება, რაც დრო გადის, კარგავს პირად დამოუკიდებლობას და ვარდება ბატონ-ყმურ მდგომარეობაში, რომლის უკიდურესი განვითარება გამოიხატება ვახტანგ მეექვსის კანონით: „ყმისა ყველა ბატონისა არის“ (ვახტანგის კანონები, § 258). რაც შეეხება თვით მიწა-ადგილს, იმის პატრონ-ბატონათ ხდება ერთი მხრით ფეოდალური თავდა-აზნაურობა, და მეორე მხრით ეკლესია-მონასტრები. მაგრამ ეს პატრონობა სრულიებით არ

შნავს თანამედროვე საკუთრებას. უწინარეს ყოვლისა საშუალო საუკუნოებში მიწის მფლობელობა უსათუოთ შეერთებულია რაიმე საპატო ხარისხთან, ან სახელმწიფო სამსახურთან. ჩვენ დროში თუ რაიმე სახელმწიფო თუ საზოგადო სამსახურისთვის აჯილდოებენ ფულით, წინეთ ამისთვის აძლევენ ყმებს იმათი სახლკარით და ყოველივე უძრავ-მოძრავი ქონებით. მეორე მხრით იმ დროს, რომელზედაც ჩვენ ახლა ვლაპარაკობთ, თვით მიწას თავის თავით არ აქვს მნიშვნელობა, თუ მანვე ყმები არ არიან დასახლებული, რომლებიც ვალდებული არიან იხადონ ბატონის სასარგებლოთ ყოველგვარი გადასახადი, ვინაიდან ასეთი ცალიერი მიწა ყოვლად უსარგებლო და გამოუსადეგარი იქნებოდა ფეოდალური ბატონისთვის, იმიტომ რომ ამ უკანასკნელს არ შეეძლო არც დაგირავება, არც გადაცემა და მით უმეტეს არც გაყიდვა; იმას მხოლოდ უფლება ეძლეოდა ესარგებლა მიწის შემოსავალით, რომელსაც იგი ღებულობდა სხვა-და-სხვა სახით, თუ მიწის ნაყოფით, თუ მუშაობით. მაგრამ დაბოლოს უნდა ყოვილაყო ისეთი ვინმე, რომელსაც შეეძლებოდა, ან მინიჭებული ქონდა ის უფლება, რომ მიწა გაეცა, ანუ ებოძებია, ვინც ამის ღირსი შეიქნებოდა თავისი ხარისხით თუ სამსახურით. ასეთი პირი უნდა ყოფილიყო, რა თქმა უნდა, მეფე, ან მთავარი. ესენი ურიგებდნენ მიწა-ადგილს იმათ, ვინც ამას დაიმსახურებდა რაიმე მოქმედებით, ან ეწეოდნენ რაიმე სახელმწიფო სამსახურს, ან კიდევ მათივე თხოვნით. ასეთ მიწას ეწოდებოდა ნაბოძები და იგი ნიშნავდა მხოლოდ დროებით მფლობელობას. იმის წართმევა ყოველთვის შეეძლო იმას, ვისგანაც იგი ნაბოძები იყო. დროებით მფლობელს კი არ შეეძლო არც გადაცემა, არც გასაჩუქრება სხვაზე. გარდა „ნაბოძებისა“ არსებობდა კიდევ მამული, ანუ საგვარეულო საკუთრება, რომელიც უდრის რუსების „ვოტჩინას“. ¹⁾ არც „მამულის“ გადაცემა შეეძლებოდა სხვაზე, პირველ ხანებში მაინც. მაგალ., აღბუღას კანონით ქმარი თავის ცალის სამამულო მზითვეს ხელს ვერ ახლებდა; იგი გადადიოდა შვილზე, თუ უშვილოდ მოკვდებოდა, ისევ საგვარეულოს უნდა დაბრუნებოდა. მეორე მხრით, გლეხის ქალს არ ქონდა სამამულო მზითვეი, რაც იმას ამტკიცებს, რომ აღბუღას დროს, ე. ი. მეთოთხმეტე საუკუნის დასასრულს და მეხუთმეტე საუკუნის დასაწყისს გლეხ-კაცობას აღარ ქონებია საკუთარი საგვარეულო მამული. ²⁾ მეორე გარემოება, რომელსაც გვამცნევენ აღბუღას სამართალი, ეს ის არის, რომ მის დროს მეტათ გახშირებული ყოფილა სხვისი მამულის დაჭერა, ანუ სხვისი საკუთრების ძალათ დაპატრონება. ამის მოსახსოვლოდ აღბუღას სასტიკი ზომები აქვს ნაჩვენები: თუ ვინმემ სხვისი მიწა დაიპიროს, ოდესაც სამართალი იზოგოს ნაქამითა დაფლავს იგი ადგილი მან კაცმანო, ე. ი. მიწაც დაუბრუნოს და რაც შემოსავალი უქამია, ისიცაო. ³⁾ ეს გარემოება ჩვენი აზრით, მოწმობას, თუ როგორ ძალდატანებით ხდებოდა საგვარეულო, სათემო თუ

¹⁾ ასეთ კლასიფიკაციას იძლევა ბ. ა. ხახანაშვილი (იხ. მისი „ბატონ-ყმობა საქართველოში“, გვ. 9) ამას წინეთ ჩვენმა ავტორმა ეს კლასიფიკაცია რამდენიმე შეცვალა, ე. ი. დასავლეთ ევროპის საშუალო საუკუნოების ფეოდალური მიწათმფლობელობის მხედვით იგი ჩვენშიც ხედავს: ალოდს, ბენეფიციას და ფოდს (იხ. „იკვლი“, 1902 წ., № 1). მაგრამ არსებითად მაინც იგივე რჩება, ვინაიდან ნაბოძები (ენეფიცია) და ფოდი თითქმის ერთი და იგივეა, განსხვავება მხოლოდ ხარისხშია; ალოდი კი მამულს ნიშნავს.

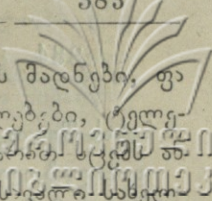
²⁾ ბ. ნ. ურხნელს, რომლის წიგნით: „ათაბაგნი ბექა და აღბუღა“ ჩვენ ამ შემთხვევაში ვსარგებლობთ, აქედან სულ სხვა დასკვნა, ჩვენის აზრით სრულიად შეუსაბამო, გამოყავს, ე. ი. იგი ამბობს, რომ გლეხი ქალის მზითვეი მარტ. საქონლისაგან შედგებოდა: „აღბათ ჩვეულება უკრძალავდა ქალისთვის მზითვეში მამული მიეცათო“. გვ. (68.—³⁾ ნ. ურხნელი. ათაბ. ბექა და აღბუღა. გვ. 132—3.

საოჯახო საკუთრების გაუქმება ფეოდალურ წესწყობილების ბატონობის დროს. ეს ბრძოლა გრძელდებოდა რაიმე საშუალო საუკუნოების განმავლობაში; ასე, რუსეთშიც კი თვრამეტე საუკუნის ბოლოსაც გლეხებს სრულებით ვერ კიდევ არ აქვთ აღებული ხელი მიწის თავისუფლათ სარგებლობისაგან. მაგ., 1785 წელს, მეფის ერთ ბრძანებაში ვკითხულობთ: „თუმანიშვილებმა შემოგვიჩვილეს, რომ ამილახვარებმა არც ჩვენ და არც ჩვენი კაცება არ შეუშვეს ტყეში; უკანასკნელ იქვე, ცემენ, ძარცვავენ და უკრძალავენ ტყიდან შემის მოტანას და მინდორში საქონლის ძოვებას რას ნიშნავს ეს? კაცს ასეთი დიდი ტყე ქონდეს და გლეხს არ მიკვს იქიდან შემის და სხვა მასალის გამოტანის ნება? რადის ვის უნახავს ამის მსგავსი? ⁴⁾ აქედან აშკარათ ჩანს, რომ არც ერთ მებატონეს, ე. ი. არა თუ დროებით მფლობელს, არამედ სამკვიდრო მამულის ბატონსაც, არ ქონებია იმის უფლება, რომ ტყით და საძოვრით სარგებლობა აეკრძალა გლეხისათვის.

მეთორმეტე საუკუნიდან ჩვენ გვაქვს აუარებელი გუჯრები და აქტები, მამულის და გლეხების ბოძებისა თუ სიგელის განახლებისა. დასახსნათებლათ მოვიყვანოთ რამდენიმე მაგალითი. 1455 წელს. მეფე გიორგიმ უწყალობა მღვინეთ უზუცესს ასატ ვაჩნადეს მამული და გლეხები სოფლებში: კარდანახში, ვეჯინში. ბაკურციხეში, ვარდანუნში, კოლაკში და სხვ. და სხვ. 1521 წ. მეფე სვიმონმა უბოძა თავის ერთგულ ყმას ივანე ბარათაშვილს გლეხები სხვა-და-სხვა ადგილას ყოველივე თავისი მიწა-ადგილით, 1584 წ. მეფე გიორგიმ უბოძა თავის ერთგულ ქვეშევრდომს ჯანდიერიშვილს, მისი ხანგრძლივი და ნაყოფიერი სამსახურისათვის, 29 მოსახლე გლეხი იმათი სახლკარით, მარნით, სახნავი და უხნავი მიწებით, ვენახებით და ყოველივე იმით, რაც კი იმათ აბადიათ“. 1613 წ. მეფეთა მეფემ ლუარსაბმა გიბოძა ეს მოწყალების ქაღალდი შენ, დაუტბრომელ და ერთგულ ჩემს მოსამსახურეს ასლან ამირაჯიბს და შენ შვილებს იმის გამო, რომ შენ გამოგვეცხადე ჩვენ და გვთხოვე გვებოძებია შენტვის მამული. ჩვენ გავწინჯეთ შენი თხოვნა და მივიღეთ რა მსკდველობაში შენ დაუღალავი სამსახური, გიბოძეთ შენ საშვილიშვილოდ ყველა მამული სალუბანში, ადვიხში და წაგვლში“. სიგელის განახლება. 1451 წელი. „ჩვენ გიორგიმ მეფემ აფხაზისამან, ქართლისამან, კახეთისამან და სხვ. გაძღვეთ ამ მოწყალების სიგელს თქვენ კირილე წულუკიძეს და თქვენ შვილებს იმაზე, რომ თქვენ გამოცხადდით ჩვენთან და გვთხოვეთ, რომ ჩვენ ურიცხვი თქვენი სამსახურისათვის, დაგვემტკიცებია თქვენთვის ყველა სამკვიდრო და სხსლით შეძენილი მამული. ჩვენ ვისმინეთ თქვენი თხოვნა და დაგვიტკიცეთ, როგორც სამკვიდრო, ისე სისხლით შეძენილი თქვენი მამული“. ⁵⁾ მეფიდანვე იყო დამოკიდებული ამოვარდნილი მამულის სხვაზე გადაცემა რისთვისაც იგი ხშირათ ქრთამსაც იღებდა ხოლმე. მაგ., 1641 წ. მეფე ბაგრატმა მიცა ქაიხოსრო წერეთელს სიგელი იმაზე რომ მან, მეფემ მიიღო მისგან კარგი ქრთამი და უბოძა მამოვარდნილი მამული, რომელიც მის საკუთრებათ გადავიდა აზნაურ აბაშიძის სიკვდილის შემდეგ. ⁶⁾

თუ საერო პირებზე სახელმწიფო ან სხვა რაიმე სამსახურისთვის გადადიოდა მამული, როგორც მეფისაგან ნაბოძები

⁴⁾ Д. П. Пурцеладзе. Грузинскія крестьян. и др. грамоты. გვ. 45—46.
⁵⁾ Д. П. Пурцеладзе. Дворянскія грамоты. გვ. 1, 2, 3, 36. შეადარე: Д. Бакрадзе. Археол. путешествие по Гуріи и А. чарѣ. გვ. 294, 308 და სხ.
⁶⁾ Дворянскія грам., გვ. 41.

სამაგიეროთ ეკლესია-მონასტრებს სწირავდნ მამულს სულის მოსახსენებლათ თუ საცხონებლათ. ამის სურვილი კი, როგორც ისტორია მოწმობს, ყოველთვის დიდი ყოვილა, ამიტომ ეკლესია-მონასტრებს დიდ-ძალი მამული ჩაუვარდათ ხელში: ამას ისიც უწყობდა ხელს, რომ შეწირული მამული ეკლესიას აღარ წართმეოდა. ამნაირათ ეკლესია შეიქნა უძლიერესი მებატონე, მას ყავდა თავის ქვეშევრდომებათ და ყმებათ არა მარტო გლეხები, არამედ აზნაურებოც. ეკლესია მოქმედებდა ისე, როგორც საერო მფლობელი, მეფე: მსგავსათ უკანასკნელისა, იგიც უბოძებდა თავის აზნაურთ გლეხებს და მამულს. მაგ., 164 წ. კთალიკოსმა ქრისტეფორემ უბოძა საეკლესიო აზნაურს კარსიმეს ოთხი კომლი გლეხი თავისი მიწა-წყლით სოფ. ძეგვში¹⁾.
მოსაუბრე.

(შედეგი იქნება)

გადასახადები და მათი კლასიფიკაცია.

თუ თვალს გადავავლებთ თანამედროვე კულტურულ სახელმწიფოთა ფინანსების სტატისტიკას, დავრწმუნდებით რომ ამ ჩვენ დროში სახელმწიფოს ყოველ წლივ აუარებელი ფული ჰქირდება სხვა და სხვა ხარჯების დასაფარავათ. ეს ხარჯები ისე არა-ჩვეულებრივ დად ჯამს აღგენს, რომ მათი განყენებულათ წარმოდგენა, გონებაში სავსებით გაზომევა და გათვალისწინება ძნელი, თითქმის მოუხერხებელი ხდება. ამ ხარჯების კერძო ანგარიშებში ისე გადი-გადმოდის მილიონები, თითქოს მანათები და თუმნები იყოსო. აქ ათასობის და ასი ათასობით კი არ იანგარიშება, არამედ მილიონობით და მილიარდებით. და მილიარდი კი, მკითხველო ჩემო, ძალიან დიდი რიცხვია; ისე დიდია, რომ ერთი კაცი თავის სიცოცხლეში თავიდან ბოლომდი ვერც კი დათვლის. მაგალითათ, ერთ ადავიანს რომ მიცეთ ერთი მილიარდი სულ მანათიანები და ათვლივინათ დღეცა და ღამეც, უსმელ-უქმელათ და დაუძინებლათ, შეუწყვეტლათ და შეუსვენებლათ, იგი ერთ წელიწადში 30 მილიონზე მეტს ვერ დათვლის, თუ მინუტში 60 მანათი, საათში 3600 მანათი და დღე და ღამეში 86 ათასი მანათი თვლა. ამ სახით ერთი მილიარდის დათვლას იგი 33—35 წეღიწადს მოუნდება.

როგორც ხედავთ, მილიარდი ძალიან დიდი რიცხვი ყოფილა. ზოგიერთ დღევანდელ დიდ სახელმწიფოს წლიური ხარჯები კი ერთ მილიარდს კი არა, ორ და სამ მილიარდს აღწევს. ავიღოთ მაგალითისათვის 1898 წლის ბიუჯეტი. ხსენებულ წელს:

გერმანიას დაუხარჯას	1788	მილიონი	მარკა
საფრანგეთს	3558	„	ფრანკი
ინგლისს	140	„	გიგ. სტერლინგი
ავსტრო-უნგრეთს	1385	„	ფლორინი
იტალიას	1687	„	ლირი
რუსეთს	1474	„	მანათი

როცა ასეთ დიდ ციფრებს დახედავს მკითხველი, უეჭველია, უნებურათ იკითხავს: რა და რა საშუალებით, რა წყაროებით ფარავს სახელმწიფო ამოდენა ხარჯებსო. კითხვა საინტერესოა და თანაც ისეთი, რომელიც გვაახლოვებს ჩვენ საგანს.

სახელმწიფოს შემოსავლის წყაროები შეიძლება სამ კატეგორიათ დავყოთ. პირველ კატეგორიის წყაროს შეადგენს სახელმწიფოს ქონება და აღებ-მიცემობითი წარმოება. სახელმწიფოს აქვს, მაგალითათ, სახნავი მიწები და ტყეები. ამებს იგი იჯარით სცემს, მოსარგებლებს ფასს ახდევებს, ან ხეტყეს თვითონ აწარმოებს და ყიდის. აქედან აღებული ფასი

თუ მოგება ხაზინაში შედის. ან, ვთქვათ, აქვს მადნები. თაბრიკა-ქარხნები, ბანკები, სავაჭრო დაწესებულებები, ტელეგრაფი და რკინის გზები, რომლებსაც ან იჯარით სცემს ან თვითონ აწარმოებს. ორივე შემთხვევაში შემოსავლი სახელმწიფოსია. ან კიდევ სახელმწიფოს მთავრობა მართავს ლატარიებს, — სცემს ლატარიის „ბილეთებს“ და ასაღებს ხალხში. ამ ბილეთებს მუშტრები ბლომათ ყავს, რადკან ყველა ელის, რომ მას ბედი გაუღივებს და მისი „ნომერი“ მოიგებს. რათქმა უნდა, სახელმწიფო აძლევს მომგებლებს წინათვე გამოცხადებულ ფულის რაოდენობას, მაგრამ მთელი ლატარიის საქმე ისეა მოწყობალი, რომ სახელმწიფოს ბილეთებით მეტა შესდის, ვინემ მომგებლებზე გაცემით გასდის. ეს „ზედმეტი“ სახელმწიფოს სხვა შემოსავალს ემატება. ერთი სიტყვით ყველა ამგვარი შემოსავალი სახელმწიფოს ეძლევა საკუთარ ქონება-მამულიდან ან სააღებ-მიცემო წარმოებიდან. ეს არის, როგორც ვთქვით, მისი შემოსავლის წყაროების პირველი კატეგორია.

მეორეს შეადგენს ის გადასახადები, რომლებსაც აწესებს სახელმწიფო სხვა და სხვა განსაზღვრულ სამართველო მოქმედების ან საშახურის გაწვევისათვის და ახლევებს მხოლოთ იმ პირთ, რომლებსაც დაქირდებათ სახელმწიფოს დაწესებულებათა იმგვარი საშახური ან მოქმედება. ასეთ გადასახადებს გერმანელები Gebühren-ს ეძახიან, რუსები-ПОШЛИНЫ-ს. ჩვენ გვგონია, სახელათ „ბაჟი“ ჯობს მხოლოთ საზღვარ-გარეთიდან შემართანილ საქონელზე დაწესებულ გადასახადს ეუწოდოთ, ხოლო აქ აღნიშნულ გადასახადის გამოსახატათ „საფასო გადასახადი“ ვიხმაროთ. ასეთი სახელწოდება გვარიანათ ხატავს თვით ამ გადასახადის ხასიათს და თვისებას. მაგალითათ, სასამართლოში მისაცემ არზისათვის საჭიროა ღერბის მარკები. მახოვნელმა ფული უნდა დახარჯოს, სახელმწიფოსგან მარკები უნდა იყოლოს, რომლებსაც თავის თავათ არავითარი ღირებულება არა აქვს, დააკრას არზას და მხოლოთ ამას შემდეგ მიეცემა მის თხოვნას მსელელობა სახელმწიფოს დაწესებულებებში. იმ გვარ გადასახადს, როგორსაც ეწევა მთხოვნელი ამ მაგალითში, ჩვენ ვეძახით „საფასო გადასახად“, და, აი, რათა. სახელმწიფო არს ისეთი საზოგადოებრივი ორგანიზაცია, რომელიც, მორალ-სოციალური თეორიით, ყველა წვევთათვის სასარგებლო და გამოსადგევი უნდა იყოს. და თუ ზოგიერთ მის წევრებისთვის იმისა ესა თუ ის დაწესებულება საჭირო არაა, მაშინ ასეთ წევრებს ამგვარი დაწესებულების ხარჯებაც არ უნდა ეკისრებოდეთ. ამნაირი ხასიათისაა დაწესებულება „სასამართლო“. იგი სახელმწიფოში აუცილებლათ საჭიროა, მაგრამ სახელმწიფოს ყველა წევრი მითი არ სარგებლობს. ვინ იცის, რამდენი კაცი დაბერდება და მოკვდება ისე, რომ არც სასამართლოში წავა ოდესმე და არც საივარი ექნება ვინმესთან. თუ სახელმწიფოს საზოგადო შემოსავალიდან იქნა დაფარული სასამართლოს ხარჯები, გამოვა, რომ ამ ხარჯების გასწორებაში ისეთი პირებიც იღებენ მონაწილეობას, რომლებიც სასამართლოთი სრულიათ არ სარგებლობენ. სამაგიეროთ ისინი, რომლებიც ხშირათ მიმართვენ ხოლმე სასამართლოებს და, მამასადამე, სასამართლოს მოხელეებს თავისთვის ამუშავებენ, იოლათ გამოდიან და სარგებლობის კვალობაზე ხარჯებს არ ეწევიან. ამიტომ სახელმწიფო ეუბნება სასამართლოში არზის მიმცემა: შენ გჭირია ეს დაწესებულება, მითი სარგებლობას პოულობ, — მაშინებე და, მთლათ შენი წილი თუ არა, რამოდენიმე მაინც იკისრე ხარჯიო. ამ სახით გაჰოდის, რომ თითქოს სახელმწიფო იღებს აქ გადასახადს საფასოთ თავისი დაწესებულების შრომისა, რომლითაც სარგებლობენ კერძო პირები.

მესამე კატეგორიას სახელმწიფოს შემოსავლის წყაროე-

¹⁾ Ibid. 5.

ბისას შეადგენს გადასახადები (ПОДАТЬ, НАЛОГИ), რომლებიც დაკალბული აქეთ ქვეშევრდომებს უმაღლეს მთავრობისაგან (ზარლამენტი, ხელმწიფე) სახელმწიფოს სსზოგადო ანუ საერთო მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ.

ეს გადასახადები განსხვავდება თავისი თვისებით მეორე კატეგორიით დასახელებულ გადასახადთაგან. აქ გადამხდელი იხდის არა რომელიმე დაწესებულებით არგებლობის გულისხმობის, არამედ საზოგადოთ სახელმწიფოს საერთო საქირი-ბებ-სათვის. იქ მას სახელმწიფო გადახდილ ფულის სამაგიეროს მაშინვე აძლევს, —საქმეს უკეთებს; აქ კი ეს ასე არ არის. აქ გადამხდელი იხდის, მაგრამ სახელმწიფოსგან კი არაფერს დებულობს საზღაოთ განსაზღვრული და კონკრეტული სახით. იხდის იგი, რადგან, —ამბობს თეორია, —სახელმწიფო მისთვის საქირი და სსსარგებლოა, ხოლო ამ საზოგადოებრივ ორგანიზაციის არსებობისათვის ხარჯები არის აუცილებელი, რომლებიც ისევ სახელმწიფოს ქვეშევრდომთაგან უნდა დასაფარდებულ იქნას. იქ შეიძლება გადამხდელი იხდის. თუ სასამართლოებს არ მიმართავთ, ღერბის მ რკებში ფული არ დაგებარჯებათ; თუ გიმნაზიაში შეიღოს არ შეიყვანთ, გიმნაზიაში დაწესებული საფასო გადასახად (სწავლის ფული) არ გადაგხდებათ. აქ კი გადახდა სურვილზე აღარაა მიგდებული. იგი სავალდებულოა და იძულებით ხდება. სახელმწიფო აიძულებს ქვეშევრდომს, რომ მასზე შეწერილი გადასახადი გადახადოს და ამნაირათ სახელმწიფოს საერთო ხარჯებში თავისი წილი იტვირთოს.

ეს სახელმწიფოს შემოსავლის წყაროთა მესამე კატეგორია, ე. ი. ქვეშევრდომებისთვის დატვირთებული გადასახადები არის ყველაზე უფრო დიდი და მნიშვნელოვანი სახელმწიფოს მთელ შემოსავალში. თანამედროვე კულტურულ სახელმწიფოთა ხარჯების უდიდესი ნაწილი ასეთი გადასახადებით სწორდება და იფარება. სახელმწიფოს ხარჯები ყოველწლობით მატულობს და ამისდაგვარათ იზრდება და მატულობს, გადამხდელთა სამწუხაროთ, სახელმწიფოსთვის მისაცემი გადასახადებიც. გადასახადების სიდიდეს მკითხველი ამ ორიოდვე ციფრებიდანაც დაინახავს. 1898 წელს, მაგალითათ, შესულია

	სულ	ამაში გადასახადებით.
პრუსიას	2188 მილ. მარკა.	477 მილ. მარკა.
ავსტრიას	720 „ ფლორინი	424 „ ფლორინი.
საფრანგეთს	3559 „ ფრანკი	2206 „ ფრანკი.
ინგლისს	120 „ გირ. სტერლ.	77 „ გირ. სტ.
იტალიას	1697 „ ლირი	875 „ ლირი.
რუსეთს	1474 „ მანათი	644 „ მანათი.

(შემდეგი იქნება)

Z.

სხვა-და-სხვა ამბები.

დღეს, 9 ივნისს, დილის 11 საათზე, სათავადაზნ. თეატრის ფოიეში გაიმართება კერძო კრება თფილისის სახალხო ქართულ-თეატრის მოღვაწეთა. წაკითხულ იქნება გასულ სეზონის ანგარიში და შემდეგ დამსწრეთ უნდა დასახელონ კანდიდატები, რომელნიც მათ სურთ სექციის წევრებათ.

30 აპრილს, დრამატულ დასის არტისტებმა: ქ-ნ ვაბუნი-ცავარლისამ, ბბ-ნთ ვ. ალექსი მესხიშვილმა, ვ. გუნიაშვილმა და სვიმონიძემ, სცენის მოყვარეთა დახმარებით, გამართეს ქართული წარმოდგენა. ამ წარმოდგენას ხარჯს გარდა წმინდა შემოსავალი დარჩა 421 მ. 40 კ., რომელიც ზემოხსენებულმა არტისტებმა სრულიათ შეწირეს ქართულ სახალხო-სამხატვრო-საზოგადოების სსსარგებლოთ.

გებლოთ, რისთვისაც სახალხო თეატრის სექცია და ნაძალადის სამკითხველოს გამგენი უკულოთადეს მადლობას სთხოვს ბენ შემომპირველთ.

ოთხშაბათს, 5 ივნისს, თფილისის არტისტულ საზოგადოების სადგომში შედგა საზოგადო კრება კავკასიის შეუძლებელ სტუდენტთა დამხმარებელ საზოგადოების წევრებისა. კრებას დაესწრო სულ 73 წევრი. კრების თავჯდომარემ, ბ-გრუზენბერგმა, მოაგონა კრებას წარსულ სხდომის გადაწყვეტილება, რომ გამგეობის არჩევნები კანონიერათ იქნა ცნობილი; მაგრამ, რადგანაც გამგეობის წევრნი მაინც გადადგამსახურიდან, ამიტომ ახლები დასახელებოთ.

ბარათებით დასახელებულ იქნა სულ 35 კაცამდე, რომელთაგან კენჭი იყარა მხოლოდ 15 კაცმა. კენჭის დათვლა ამოაჩინა, რომ ექიმს ანანოვს ამოუეიდა 49 თეთრი კენჭი 23 შავი; მ. ი. გრუზენბერგს 58 თ., 14 შ.; ი. ს. ლულა 57 თ., 15 შ.; ი. მ. დოლუხანოვს 43 თ., 29 შ.; მ. დ. ელიკოვს 61 თ. 10 შ.; რ. ა. იოანესიანს 49 თ. 21 შ.; ს. ლავროვს 50 თ. 21 შ., ექიმს ტარსიძეს 22 თ., 49 შ., ს. თაყაიშვილს 60 თ., 12 შ., ექიმს ხატისოვს 43 თ., 29 როტმისტრ ბორის ესაძეს 37 თ., 35 შ., ალ. მ. ჭყონიას თ. 18 შ., და შევალიეს 62 თ. 9 შ.; ამ რიგათ ხმის უტესობით გამგეობის წევრებათ ამორჩეულ იქნენ: ლ. ი. ვალიე, მ. დ. ელჩუკოვი, ე. ს. თაყაიშვილი, მ. ი. გრუზენბერგი, ი. ს. ლულაძე, ა. მ. ჭყონია, ს. მ. ლავროვი, რ. იოანესიანი და ექიმი ანანოვი, ხოლო გამგეობის წევრთა კანდიდატებათ სამი კაცი: ექიმი ხატისოვი, ბ. ესაძე და ი. დოლუხანოვი. დანარჩენ კანდიდატების (კიდევ სამი კაცი არჩევა შემდეგისათვის გადიდვა. ბოლოს კენჭის ყრით, სავიზიო კომისიის წევრებათ ამორჩეულ იქნენ: ი. ი. ზურაბილი, ი. გ. თამაშვეი, ბ-ნი კრინიციკი, ა. ს. ლულაძე და ა. სულხანიშვილი, ხოლო სარევიზიო კომისიის წევრთა კანდიდატებათ ბ. კუმსკოი და ნაფ. ვეკ. თანაშემწე თულაშვი კრება დასრულდა დამის 12 საათზე.

მარტყოფის მონასტრის აკლესია. საშინელი ამბავი მოხდა პარასკევს, 31 მაისს, მამა ანტონის მონასტერში. საღამო 7 1/2 საათზე, როცა მონასტრის მამანი ლოცვათ იდგენ, შევიდნენ ეკლესიაში ათი შეიარაღებული კაცი, ატეხეს მონასტრის კარები და ბერდანის, თოფებისა და რევოლვერებისა. შემდეგ უწყეს ძარცვა ეკლესიას. ერთი ბოროტ-მომქმედი კარგი თურჴე ჩადგა. მლოცავნი სახტათ დარჩენ და აქეთ-იქით მალ-მოიმალენ. ავაზაკები შეცვიდნენ საკურთხეველში და შეიძლია წინამძღვარს დაუწყეს ცემა თოფის კონდახით და მიუტოვებლად მოკლავთ, თუ ეხლავე არ გვიჩვენე, სადა გაქვს ფული წინამძღვარს გერმანს ეთქვა, მე ბერი ვარ და ფული არა მაქვს. ხოლო მონასტრის ფულს ვერ გიჩვენებთ, სად არის —, თქვითონ იპოვეთო. კარებში მდგომს დაუძახნია ამხანაგებისათვის, გახსოვდეთ, —კაცი არ მოკლათო. მლოცავთა შორის თი რაფიცერიცა ყოფილა, რომლისათვისაც ავაზაკებს სასწაურთმევიათ. მონასტრის ფული 75 მან. და ზოგიერთი სალესიო სამკაული გაუტაცნიათ, გავარდნილან და მოსდებოცხეს. ეს ამბავი თფილისში მხოლოდ 1 თიბათვე მოვიდა, ისე სახტათ დარჩენილიყვენ მონასტრის ძმანი, რომ ვერც ერთი დარაჯთათვის შეეტყობინებიათ დროზე და ვერც პოლიციისათვის. ეგზარხოსმა ეს ამბავი შეატყობია გუბერნატორს მაშინვე მონასტერში გაემართა მაზრის უფროსი თ. ლ. ჯღიერი ყაზახებით, უფროსი საერო დარაჯთა და სხვ. იმ დღესვე წავიდა მონასტერში განსაკუთრებულ საქმეთა გამამდობი ბ-ნი ილიაშვილი და თფილისის ოლქის სასამართლო.

როგორც. თვითისის გუბერნატორმა ყოველივე ღონის-
ება მიიღო, რომ ბოროტ-მოქმედნი აღმოჩენილ იქნენ. ამ-
ბენ, რომ ავაზაკებს პირი-სახე შემურული ქონდათ, ტანზე
ბეჭდები ეცვათ და ადგილობრივ ენებზე ლაპარაკობდნენ, თუმ-
ცა ხან რუსულსაც ურევდნენ ლაპარაკში.

ქუთაისში უკვე შემოაქვთ ბარკი გასაყიდათ. ფასი ძლი-
ერ დაწეულია.

მართი მებათ ახირებული გარემოების გამო.

ჩვენ თითქო ისეთ უბედურ ვარსკვლავზე ვართ გაჩენილი,
რომ ყოველივე ახირებული ამბავი ჩვენ უნდა დაგვატყდეს თა-
ვზე, ყველას სასაკილოთ და ყბათ ასაღებათ ჩვენ უნდა გავ-
ხედეთ. და მართლაც წარმოდგინეთ ასეთი ამბავი. ამ რამდენ-
იმე წლის წინეთ ყველაფრით ახირებულ ქალაქ ქუთაისში
მოვიდა ვინმე რუსი, რომელმაც OM-ის სახელით ორი-
ოდენ უნიჭო კორესპონდენცია დაბეჭდა თვითისის ერთ რუ-
სულ გაზეთში. ეს იყო და ეს: ქუთაისის ეგრეთ წოდებულმა
„ინტელიგენციამ“ ეს ვაჟბატონი გამოაცხადა დიდებულ პი-
რათ და იგი დასახა უბედურ ქართველების მხსნელათ. ამას
მოყვია, რა თქმა უნდა, სადილების მართვა, სიტყვების წარმო-
თქმა და ქებათა-ქების შესხვა, რის შემდეგ უმეცარი გამბედა-
ობით შეპყრობილმა ვაჟბატონმა მართლაც დაიწყო ურცხვი
აქტიორის როლის თამაშობა, იმ აქტიორის, რომელსაც არა-
ვითარი ნიჭი და ღირსება არა აქვს სასცენო ხელოვნებისათ-
ვის, მაგრამ დაქირავებული კლაკიორების მოქმედებით გათამა-
შებული მაინც დაურიდებლათ გამოადის სცენაზე. და აი ამას
მოყვია ჩვენი შერცხვენა, დამცირება, შეურაცყოფა. დიდხანს
ჩვენ ამას ყურადღებას არ ვაქცევდით; არის გარემოება, რომ-
ლის შესახებ ხმის ამოდება გასაჭირალი და მოუხერხებელია.
მაგრამ მოგვხსენებათ მოთმინებასაც აქვს საზღვარი. ამ ბოლო
დროს ბ-მა ომ-მა ჩაიდინა ისეთი რამ, რომ ამის შემდეგ მო-
თმინება შეუძლებელი შეიქნა. ვაზ. „ივერიის“ საშუალებით
ქართველ საზოგადოებას ეუწყა, რომ ბ. ომ-მა „С.-И. В.“-ში
დაიწყო თავის წერილების ბეჭდვა ქართველების შესახებ (იხ.
„ივერია“ № 113); ამასთანავე ქართულმა გაზეთმა გამოთქვა
ის აზრი, რომ ჩვენთვის ფრად საყურადღებოა ახლავე შევი-
ტყოთ, თუ რას იტყვის ეს ავტორი „ჩვენს ხასიათსა და სა-
ზოგადოებრივ ცხოვრებაზე“. ამისთვის გაზეთს ამოუწერია
თითქმის მთელი წერილი სიტყვა-სიტყვით, მაგრამ თავის შე-
ნიშვნას „ივერია“ ისეთ კილოს აძლევს, რომ ბ. ომ-ი ისე-
თი დიდი და ღრმა პუბლიცისტია, რომ იმის თითოეული სი-
ტყვა ხელის-ხელ საგომანებელ მარგალიტებათ უნდა ჩაითვა-
ლოსო, და ამასთანავე ჩვენზე ქების და კარგის მეტი არა უთ-
ქვამს რაო. თუ რამდენათ სამარცხვინოა ქართულა გაზეთის
ასეთი შეხედულება ყველა ცოტათ თუ ბევრათ შეგნებული
ქართველისათვის, ამას ჩვენ აშკარათ დავინახავთ იქიდან, თუ
რას ამბობს ჩვენზე ბ. ომ-ი თავის უკანასკნელ წერილში.

წარმოთქვა რა ავტორმა ის ყოვლით შეუწყნარებელი აზ-
რი, რომ რომელიმე ხალხის საზოგადოებრივ ცხოვრების გა-
გებისთვის საჭირო არ არის ამ ცხოვრების ცოდნა, რაც მხო-
ლოთ ავტორის სრულ უფიცობას ღალატებს, იგი ასე განმარ-
ტავს დღევანდელ ჩვენ ცხოვრებას: „ქართველობის საზო-
გადოებრივ ცხოვრებას რომ დააკვირდები, უნებლიეთ გრძნობ
რადაც დაჩაგრულობას, ბეჩობას, მუდმივ შიშს, სიმხდალეს
და ამასთანავე გულუბრყველო, ბავშურ ნდობას, მაღლიერებას
სულ მცირე კეთილის საქმისათვის, რაც აიხსნება მხოლოთ
ქართველის განსაკუთრებულ გულწრფელობით“. შემდეგ: „ქარ-
თველობის უმრავლესობა, სხვა და სხვა მთისა და ბარის სო-
ფლებში დასახლებული, სრულ უმეცრებაში ცხოვრობს „სიმართ-

ლას და ღვთის უკება“. შემდეგ ამისა ბ. ომ-ი რამდენიმე
მლიმენტს ვაისვრის „ინტელიგენციის“ მიმართ, რომელიც
თეატრების და ბიბლიოთეკების საშეაღებით ცდილობს უმე-
ცარი ხალხის განათლებისათვის და შემდეგ სიტყვებით უთა-
ვებს თავის პირველ წერილს: „ასეთია უმთავრესი მიზნით
ლება საქართველოს თანამედროვე საზოგადოებრივი ცხოვრე-
ბისათ; როგორია იგი კერძო შემთხვევებში,— ამის აღწერს
მე მსურს შემდეგ წერილებში“.

ამ სიტყვებიდან მკითხველი გაიგებს, თუ ასე განმარტა
ავტორმა ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრება, რომელშიაც მან
გარდა „სიბეჩავისა, მუდმივი შიშისა, სიმხდალისა და ბავშუ-
რი გულუბრყველობისა ერთი მხრით და ქართუ-
ლი ხალხის სრული უმეცრებისა მეორე მხრით ვერაფერი
ვერ დაუნახავს და ვერ შეუჩინევია, როგორია იქნება ავტო-
რის მიერ კერძო შემთხვევათა განმარტვა. მაგრამ ჩვენ ეს კი
არ გვაწუხებს, ჩვენ თავიდანვე კარგათ ვიცოდით, რომ ქუ-
თათურ „ინტელიგენციის“ წრეში ყოფნა და ბეჟანეიშვილის
მალაზიაში სიარული ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების ცო-
დნას არავის არ მიანიჭებდა და ბ. ომსაც ასე უნდა მოსვლო-
და. ჩვენ მხოლოთ ვერ გავგვია, როგორ მოხდა ის, რომ
ჩვენი კულტურის უარყოფა, ჩვენი ხალხის დაცინვა, აბუჩათ
აღება და იმავე დროს „ინტელიგენციისთან“ მეღური ლაქუ-
ცობა თაყვანის ცემის ღირსათ მიანიჭათ და აღტაცებით იხსე-
ნიებენ. განა ეს გასაშტერებელი არ არის? განა ეს გასაკიცხი
და დასაგმობი არ არის? რაღა უნდა ვთქვათ ისეთ ადამიანზე,
რომელსაც მისი აშკარა დამცირება, სასაკილოთ ავდება და
შერცხვენა ვერ გაუგია? და სწორეთ ასეთ ადამიანს მოგვაგო-
ნებს დღევანდელი ქუთათური „ინტელიგენცია“.

მ. საუბრე.

კორესპონდენცია.

პიათურა. წარმოება შავი ქვისა კვლავ სუსტაბს. არაფერი
ჯერჯერობით გაუმჯობესობისა არა ეტობა რა, არც ერთი დღემდე
სემუშავებული ტექტიკა მრავალსაფეხო არ გამოდგა და ჭიათურის
არც მარცხლას სიჩუმით, თუმცა წარმოება სრულიათ არ არის შე-
ჩერებული. რა მკელის ჭიათურას? აი რა არის დღევანდელი სავი-
თხი. ამის საზსუსხით შეგვიძლია დავასხედოთ ორი რამ. თუ
ვთქვით სინდრსლე სახელფანსი,—საქვთა. ისევე უნდა ვთქვათ:
„არც სიკვდილი და არც სინდრსლე“, ე. ი. ორივე გაჭახინებული.
უფელ შემთხვევაში გამარჯვება მისი დამარცხებულია ახლათ შემდგარ
ბურღისის სინდიკატის გამარჯვებაზე, დამარცხებაც სსხეებული სინ-
დიკატის დამარცხებაზე და ბრახილის შავი-ქვის გამოეებაზე. უფ-
ველ შემთხვევაში ჭიათურის ბრძოლს ხელს უწყობს ისევე ბრახი-
ლას და ახლათ დაარსებული სინდიკატის ჯერჯერობით არა რიგის
დონეზე დაქნებული საქმეები. მოგვსსხეებათ, წარსული წლის და-
მდეგამდე მოუნდა სინდიკატი თავის საქმეების დაწყობას და ამ
მიმდინარე წელში დაიწყო მოქმედება, მაგრამ ძალიან სუსტათ. ხე-
ლის შემძლე ის შეიქნა, რომ ჯერჯერობით სინდიკატს ქვა არ-
სად გაუიდანა, არც მწარმოებელთა მარცხს ნება თავისგანვე დამზა-
დებული ქვები საკუთარ ბაქნებზე დაეწყოთ, რაკონი...
იყო მოხსენებული, რომ 1/10 მიადეთ. არამედ სახელ...
„შავი ქვა“-მ დაიწყო მიღება საერთო ბაქნზე საუკეთესო ბარახის
ქვისა, რომლის დამზადებაც ძალიან ცოტა შეიძლება, საერთო ბა-
ქნზე მიღება ისევე ძველებური წეს-წეობილებით სუფევს. ქვა კი
არ შეიძლება უფელხანარი მიიტანოთ, როგორც, მაგალ., სხვებთან.
ამას გამო ხირობით ხელ-შეკრულნი მწარმოებელნი ძალიან სივი-
წროვეში ჩავარდნენ. ერთი იმ მიზეზით, რომ ისინი ვერ შესძლე-
ბენ იმ მტრე ავანსით, რომელიც მათ მიადეს განკრებას და მორეკ
იმით, რომ უფელას არ აქვთ ისეთი ქვიანი ადგილები, რომელიც
ქვაც საერთო ბაქნზე მიიტანებოდეს. შეგი ნაწილი ქვებისა ხელ-

მწიქრილთაგან იზიდავს ისევ წინანდელ მწარმოებლებთან, რომლებსაც ვითომდა დაგვიერთ სელიდან. ახლა წარმოიდგინეთ, თუ რა მეტოქეობა გაუწია ახლათ დაარსებულმა ამხანაგობამ აქ წინანდელ გაბატონებულ თავსება მწარმოებელთ? ჯერჯერობით არაფერი. ჩემის ფიქრით და ბევრინც იმასრისა, რომ ბერლინის სინდიკატს თუ სურდა ჭიათურაში შავი-ქვის წარმოების რიგთან დანეხე დაუქნება, შემდეგი ორგანიზაცია უნდა დაედა თავისი მოქმედებისთვის: საჭირო იყო ყველა წინააღმდეგობა შესულ მწარმოებელნი ჯგუფებათ დაეყო და თითო ჯგუფისთვის მიეჩინა თითო ბაქანი. ამას გარდა ამხანაგობას უნდა ქონდა რამდენიმე ბაქანი საკუთრათ, სადაც უნდა მიეღოთ არა სელმწიქრილებსაგან ის ქვა, რომელსაც ისინი დღეს სხვას აძლევენ, რასაკვირველია მასხანდაში.

ამაირათ დაწვობილი საქმე შექმნიდა ჭიათურის შავი ქვის ნამდვილ ამხანაგობას და მხოლოდ ამ მიზნით შეიძლება სინდიკატი ყველა დღემდე ფეხ მოდგმულ მწარმოებლებთან კონკურენციის გაწევას, თორემ დღეს რაღას! წინეთ თუ ამ ახალი ამხანაგობის დაარსება და ყველა მისთვის დანიშნული კრებები თავზარსა სცემდა ამ ერთ ნაწილს და ცდილობდნენ უფლებივე დონის ძიებით ხელის შეშლას, ახლა აღარაფერ აღარ ახსოვს სინდიკატის არსებობაც და არც მოკლავს მისგან რაიმე მეტოქეობას. ან რას უნდა მოელოდნენ, რაცა თითოეული ჩარჩი ბერძენი მეტ ქვას იღებს თავის სასწორზე, ვიდრე ჩვენი სინდიკატი.

ა. ხაბულიანი.

ს ა რ დ ა ფ შ ი .

(მოთხრობა ლ. ანდრეევისა)

ის ძლიერა ლოთობდა, დაკარგა სამუშაო და დავსახლა როსკივებთან და ქურდებთან ერთათ ბნელ და ნესტიან სარდაფში.

დაავთმყოფებულ, გაყვითლებულ სახეზე არაყს თავისი დალი დავსვა და მუშაობას გამოეფიტნა სისხლი. სიკვდილი, შავი სიკვდილი, როგორც მტაცებელი ფრინველი დატრიალებდა მას თავზე. ის, როგორც აჩრდილი, იმალებოდა დღისით სარდაფის ბნელ კუნძულებში, ღამე კი იჯდა მის თავით, იჯდა განუძრევლათ, მშვიდათ და მიჩერებოდა მას. როდესაც ის განთიადზე გამოყოფდა თავს საბნიდან შემინებულა თვალებით, სარდაფში აღარაფერ იყო, მაგრამ მას ეს არა სჯეროდა, მას მუდამ ელანდებოდა, რომ სარდაფში უეჭველათ და უეჭველათ არის ვინმე, რომელიც მასა დარაჯობს. ის ათვლიერებდა სარდაფის კუთხეებს, მერე ხელეზზე დაყრდობილა მიჩერდებოდა წინ სიბნელეს, რომელიც თანდათან კრთებოდა, ილეოდა განთიადზე. ამ დროის ის ხედავდა იმისთანა რამეს, რასაც ვერა ხედავდნენ სხვები: დიდ საშინელი ტანის აჩრდილს; უყურებდა მას, მაგრამ არ კი ეშინოდა მისი.

როდესაც რაქდენიმე წუთით მიეცემოდა თავდავიწყებას მას ჩაეძინებოდა ხოლმე, მაგრამ მისი ძილი არ იყო მშვიდი. ხედავდა საშინელ სიბნარებს. ხედავდა თეთრ ოთახს, თეთრი კედლებით, ქერი, იატაკით, განათებულს თეთრი სინათლით; და ამ თვალისთვის გაუსწორებელ სინათლეში გამოდიოდა კარებ ქვემიდან ნელნელა ზღაპრით შავი გესლიანი გველი. ის დაადებდა მწვეტ თავს იატაკზე, დაიკლაკნებოდა ჰაერში და უცებ გაქრებოდა საითაც, რომ კვლავ ამოეყო თავი იმავე ადგილიდან, საიდანაც წინეთ გამოძვრა. ერთხელ მან რაღაც სასიხარულო ნახა სიბნარში და გაეცინა, გაიხარხარა, მაგრამ ეს სიცილი უფრო ქვითანი იყო, მწუხარე გულსაკლავი ქვითანი, რომლის გაგონებაზე ყრუანტელი დაუფლიდა კაცს, თითქოს უსულო გვაშები სადღაც უფსკრულში, შეძრწუნებული სულით. მის შემეცნებაში თანდათან შედიოდა ხმაურობა გავლიძებული დღისა, ყრუ ლაპარაკი გამეფელ-გამომეფელებისა, კარების წრიპინი, ქუჩის დამგველის ცოცხის ფხაკუნი და გა-

მოურკვეველი ხმა გავლიძებული ქალაქისა. ეს უსაშინელოდ წუთი იყო მისთვის, ის გრძობდა, რომ დგება საჭარხველი დღე; დღე, როდესაც ის კვლავ უნდა ახობდეს ზვევულ შებენილოდ სიკვდილს, შეებრძოლოს ცხოვრებას იმეო შოკლული გამარჯვებაზე.

ის შეაქცევდა სინათლეს ზურგს, წაიხურავდა საბანს თავზე ისე, რომ არსაიდან არ შესვლოდა სინათლე, მოიკეცებოდა ორათ, ფეხებს თითქმის თავთან მიიტანდა და იწვა ასე, განაბული თითქოს ეშინოდა განძრევისა. ზვევადან ტანისამოსი ეყარა, რომ დაეფარა სხეული, სარდაფის გაყინული ჰაერიდან მაგრამ ის არა გრძობდა ამ სიმძიმეს. მისი სხეული მთლად გაყინული იყო. ყოველ ხმაურობაზე, რომელიც კი მას ცხოვრებას მოაგონებდა, ის უფრო მოიკუმშებოდა ხოლმე, შეიროლოდებოდა და კენესოდა. კენესოდა მაგრამ ხმით კი არა, არა მას ეშინოდა ყოველივე ხმაურობისა. ის ვილაცას ვეცდებოდა, რომ დღეს არ მოსულიყო, რომ მას ერთი გროვა ტანისამოსის ქვეშ შეძლებოდა წოლილიყო გაუნძრევლათ. ის ძალას ატანდა თავს, რომ წარმოედგინა ვითომც ჯერ არ გათენებულა და ისევ იგივე ღამეა. მაგრამ მის უაღრეს სურვილს და ნატვრას კი ის შეადგენდა, რომ ვისმეს მიეღვა მისთვის უკანიდან რევოლვერა, თავის იმ ადგილზე, საცა ის რაღაც იარაღსა გრძობდა.

დღე კი, ჩვეულებრივ ახმაურებდა მის გარემოში სიციცხლეს, იწვევდა ყველას ბრძოლის ველზე. სარდაფში, ყველაზე უწინ გაიღვიძებდა ხოლმე მატრიონა, პატრონი შენობისა, რომელსაც ოცდა ხუთი წლის საყვარელი ყავდა, ის ატეხდა ხოლმე პირველათ ხმაურობას, შედიოდა სამზარეულოში, არახუნებდა წყლის ქურქელს, ათრევდა აქეთ-იქით რაღაც ნიეთებს სწორეთ ხიენიაკოვის ოთახის კარების წინ. ისა გრძობდა მის მოახლოვებას, და გაინაბებოდა ხოლმე თანაც ფიქრობდა არ გავცა ხმა თუ მატრიონა დაუძახებდა. მაგრამ მატრიონა არ ეძახოდა მას, და შემდეგ საითღაც მოეფარებოდა ხოლმე. ორი საათის შემდეგ იღვიძებდნენ დანარჩენი ორი იქაური მცხოვრებიც. მოქვეყნე ქალი დუნიაშა, და ბებერ მატრიონას საყვარელი აბრამ პეტროვიჩი. ასე ეძახდნენ ამ ახალკაზდა კაცს, მას პატივსა ცემდნენ, რადგან ის მოხერხებული ქურდი იყო და ამასთანავე კიდევ რაღაც სხვა ხელობისაც, რომელზედაც მხოლოდ ეჭვი ქონდათ შეტანილი. ყველაზე უფრო ხიენიაკოვს მათი ეშინოდა, რადგანაც ისინი შევიდოდნენ ხოლმე მასთან, დაუწყებდნენ ჯაჯგურს და გამოიწვევდნენ სალაპარაკოთ. დუნიაშას ის როგორღაც დაუახლოვდა, ერთხელ სიმთვრალის დროს სიყვარულიც კი გამოუცხადა და დაპირდა, ცოლათ შევირთავო. დუნიაშას ამაზე ძალიან გაეცინა; თუმცა კი ნამდვილათა ჯეროდა, რომ ხიენიაკოვს ის ძალიან უყვარს, თითონ კი სულიელი, ლოთი, უჟაქიზო ხშირათათენებდა პოლიციასში. აბრამ პეტროვიჩს ამ სამი დღის წინეთ თვითონ გამოუცხადა სიყვარული, და დაპირდა, რომ საუკუნოთ ეყვარება, სუყარულის გაცხადება მათ ურთიერთის კაცნით დააჯილდოვეს.

როდესაც კარებიდან მოისმა აბრამ პეტროვიჩის გაჩქარებული ნაბიჯი, ხიენიაკოვი შეკრთა შიშისაგან, ველარ შეაჩერა კენესა, ამოიგმინა გულსაკლავათ და უფრო ძლიერ შეეშინდა თვისსავე კენესაზე. მას უცებ მოაგონდა აბრამ პეტროვიჩთან ლოთობაში გატარებული დრო. მოაგონდა, როგორ ისხდნენ ორი ერთ ნახევრათ განათებულ სარდაფში, მათ გარემოში ვილაც უცნობი კაცები ჩურჩულებდნენ, ჩურჩულებდნენ ისინიც: თუმცა კი არ იცოდა, რა იყო მიზეზი მათის ხმა დაბლა ლაპარაკისა. აბრამ პეტროვიჩი სახე გაფითრებული ემდურებოდა ქურდების ძნელ მდგომარეობას, ის ჰაერში იქნვედა მუშტს და ასინჯებდა მკლავის გამრუდებულ ძვლებს ხიენია-

კოვს. ხიენიაკოვი კი კოცნიდა მას ხელზე.

— მე ძალიან მიყვარან ქუჩები. ისინი მამაცნი არიან. ეუბნებოდა ის აბრამ პეტროვიჩს და თხოვდა ბრუდერშაფტი დაეღიათ, თუმცა ისენი კაი ხანია „შენობით“ ლაპარაკობდნენ.

— მე სამაგიეროთ შენ მიყვარხარ, უპასუხებდა თავის მხრივ აბრამ პეტროვიჩი, მიყვარხარ იმიტომ, რომ შენა ხარ განათლებული კაცი და გესმის ჩვენი მდგომარეობა. აბა, შეხედე ამ მუშებს!

და ხიენიაკოვის ცხვირთან კვლავ აღიმართებოდა ხოლმე სანთელივით მკრთალი ფერის გადაწეული მკლავი, რომელსაც ის, თუმცა ეხლა ვერ მოუგონია, მაგრამ რაღაც მოსაზრებით კოცნიდა.

— ასეა, მოვკვდებით და არ კი დავემორჩილებით. ყვიროდა აბრამ პეტროვიჩი!

ამ ხმას უერთდებოდა რაღაც საშინელი ღრიალი, სტვენა; და ირგვლივ პატარ-პატარა გამკრთალ-გამომკრთალი ნაპერწკლები. ეს ყველაფერი მაშინ სასიამოვნო იყო, მაგრამ ეხლა, ეხლა, როდესაც ის მიყუჩულა კუთხეში, და უყურებს მომავალ დღეს, რომელიც რაღაც დაჟინებით ჩაძახის მას ყურში, რომ საჭიროა ბრძოლა, საჭიროა მოქმედება სიცოცხლისთვის და როდესაც თავს ბაიუში ფრინველივით დასტრიალებს სიკვდილი, ახლა კი ეს მოგონება აურიალებს მის ძარღვებს, ის შიშითა კანკალებს.

— ბატონო, გძინავს? დაცინვით შეეკითხა კარებიდან აბრამ პეტროვიჩი და რადგანაც პასუხი ვერ მიიღო, დაუმატა: გძინავს და გეძინოს, ეშმაკმა იცის შენი თავი.

აბრამ პეტროვიჩთან ყოველ დღე ბევრი სტუმარი მოდის. ხიენიაკოვს ესმის გამუდმებული კარების ჭრიალი და ნაბიჯის ხმა; ის იმალება, იკუჭება კუთხეში ყოველ ხმაურობაზე. მასა გონია, რომ აგერ აგერ და საცა მტაცებენ ხელს, მოდიან ჩემთან ჩემს წასაყვანათ, თუმცა კი დედამიწის ზურგზე არაფერ მოიპოვებოდა მისი მკითხველი.

მას ყავდა ცოლი, მაგრამ მოუკვდა, ყავდა და-ძმები, ახსოვს შორს წარსულს კიდევ რაღაც სასიამოვნო, ტკბილი. ის მას დედას ეძახოდა. ისინი ყველა დაეხოცა, მაგრამ შესაძლებელია ვინმე მათგანი ცოცხალიც იყოს, მხოლოდ ისე არიან მიკარგული უსახლგრო სოფელში, რომ თითქოს დაიხოცნენო. თვითონაც მალე მოკვდება—ეს კარგათ იცის მან. როდესაც ის დღეს ფეხზე წამოდგება, მუხლები აუკანკალებს, მკლავები აუთრთოლდება და აი სწორეთ სიკვდილიც ეს არის. მაგრამ ვიდრე სიკვდილი ეწვევა, ხომ ცხოვრება უნდა და ეს კი იმისთანა კაცისთვის, რომელსაც არა აქვს არც ტანი, არც ფული და არც სულის ენერგია, საშინელი ფიქრია. ხიენიაკოვიც გრძობდა ამას, ის გადაიგდებდა ზევიდან საბანს, მიაშტერდებოდა კუთხეს და ისეთი გმინვა ამოუფარდებოდა მუცლიდან თითქოს ეს მწარე ისარი ამოვლებულია რამდენსამე გულის ფიალაში და ახლა ამოხეთქა ზევით საშინელის მწუხარებით, საშინელი ტანჯვით.

— გააღე კარები, ეშმაკის შვილო, ყვირის გარედან დუნიაში, გააღე, თორე დავლენავ, ყვირის ის და თან არახუნებს კარებს.

ხიენიაკოვი როგორც იყო წამოდგა, ათრთოლებული მუხლებით მივიდა კარებთან, გააღო და შემდეგ ისევ უკანვე დაეცა თავის ძონძებზე. დუნიაში კი უკვე მორთული, პუდრით შეღესილი დაჯდა მის გვერდით, მიკუციტა ხიენიაკოვი კედლისაკენ, გადაიდვა ფეხი ფეხზე და ამჟამად დაუწყო ლაპარაკი.

— მე შენ ახალი ამბავი მოგიტანე, კატია გუშინ ჩააბარა ღმერთს სული.

— რომელი კატია? შეეკითხა ხიენიაკოვი, და თან ენას

ისე ატრიალებდა პირში, თითქოს ის სხვისი ყოფილიყო.

— როგორ თუ რომელი, — დაგვიწყდა, გაიკინა დუნიაში, აი სწორეთ ის, რომელიც ჩვენთანა ცხოვრობდა და ამ ერთი კვირის წინეთ წავიდა აქედან.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

— მოკვდა?
— ჰო, მოკვდა, ისე, როგორც ყველა კვდება. ამ სიტყვებზე დუნიაში დაინერწყვიანა თითი და გადაისვა გაქუცულ წარბებზე.

— რამ მოკლა? შეეკითხა კიდევ ხიენიაკოვი.

— რამა და იმან, რითაც ყველა იხოცება. ვინ იცის, რამ მოკლა. გუშინ ყავახანში ვიყავ და იქ მითხრეს, კატია მოკვდაო.

— მერე შენ გიყვარდა ის?

— რასაკვირველია, მიყვარდა. რისთვისა მკითხავ!

დუნიაშას სულელიური თვალები უყურებდნენ ხიენიაკოვს უგრძობლათ, მან აღარ იცოდა, რაღაზე ელაპარაკნა, სურდა კი ეგრძობინებინა ხიენიაკოვისთვის, რომ მიყვარხარო, რისთვისაც მან ერთი თვალი მიჭუტა და სქელი ტუჩები ძირს დაუშვა.

დღემ დაიწყო თვისი მოქმედება. ამ დღეს, შაბათს, ისეთი სიცივე იყო, რომ მოსწავლეები ველარ წავიდნენ სასწავლებელში და განზრახული ცხენების დოლიც გადადგეს, რადგან ეშინოდათ ცხენი არ გაცივებულყო. როდესაც ნატალია ვლადიმეროვნა გამოვიდა მშობიარეთა თავშესაფარიდან, უკვე სალამო იყო, იმას ერთხელაც გაუხარდა კიდევ ეს სიბნელე, რადგან ქუჩაზე უფრო ადვილათ აცდებოდა ნაცნობს. მას ხელში ეჭირა ექვსი დღის დაბადებული ბავშვი. მას ეგონა, რომ რამწამს გადააბიჯებდა მშობიარეთა სახლის დირეს, წინ დაუხვდებოდა მთელი ბრბო ლანძღვით, კიჟინით; აქ იქნებოდა მისი დამბლათ დაცემული ცალთვალა მამაც, ნაცნობი სტუდენტები, აფიცრები, ქალები. ყველა ისინი თითის მიშვერით მიძახებენ: აი ქალი, რომელმაც გაათავა გომნაზიის ექვსი კლასი, ყავდა ნაცნობი კეთილშობილი და განათლებული სტუდენტები, წითლდებოდა ყოველ უზერხულ სიტყვის გაგონებაზე და ამ ექვსი დღის წინეთ კი დაბადა ბავშვი, მშობიარეთა თავშესაფარში გარყვნილ ქალებთან ერთ ჭერს ქვეშ.

მაგრამ, ქუჩაზე, რომელზედაც ნატალია ვლადიმეროვნა მიდიოდა, არაფერ არ იყო. მხოლოდ სასტიკი ქარი დაქროდა თავიდან ბოლომდე, აიტაცებდა თოვლს, მტვერს და შეახვევდა ამ შედგვეფილ ნისლში რაც კი რამ უხვდებოდა წინ. ხანდიხან სტვენით შემოაუბრებდა გარშემო რკინის ბოძებს, რომელნიც გამოიყურებოდნენ, რაღაც ნაღვლიანათ, შესაბრალისათ. ასევე მარტო მარტო ნაღვლიანი და შესაბრალისი იყო დღეს ნატალია ვლადიმეროვნაც. ის გრძობდა თვის სიოზბლეს, მარტობას, ხალხის ზიზღს. ტანზე ეცვა პატარა მოკლე კოფთა, სწორეთ ის, რომელიც ეცვა მას როდესაც ამხანაგებთან ერთათ დასრიალებდა ყინვაზე, და რომელშიაც გამოვიდა ის სახლიდან, როდესაც პირველათ იგრძნო მშობიარობის მწვავე ტკივილები. მაგრამ, როდესაც ცივმა ქარმა შემოაუჭროლა მის კაბას, და გააკრა ტანზე, ის შეკანკალდა, ის აიტანა შიშმა, რომ ყინვა ამოხდის მას სულის, და მაშინ კი დაავიწყდა თვისი გამკიცხავი ბრბო. ახლა მას ქვეყანა ეჩვენებოდა ერთ თვალ უწვდენელ გაყინულ უდაბნოთ, სადაც არ არის არცერთი ადამიანი, არც ერთი ცოცხალი სული. ორი ცივი ცრემლი ვადმოუგორდა თვალებზე და გაიყინა. მან თავი დაიხარა, შვირით მოიწმიდა თვალები და ნაბიჯი ააჩქარა. ამ წუთას მას აღარ უყვარდა არც თავისი თავი, არც თავისი პირმშო, თავისი სიცოცხლე მას აღარაფრათ მიიჩნდა, მხოლოდ ისემორჩილებოდა იდუმალ ფიქრს, რომელიც მას თავში კი არ უტრიალებდა, არამედ მიუძღოდა წინ და ბრძანებით იწვევდა მასაც თან გა-

ყოლოდა.

— ნემჩინოვის ქუჩა, მეორე სახლი კუთხიდან, ნემჩინოვის ქუჩა მეორე სახლი კუთხიდან. დასახლობდა ეს იღუმალის მამა.

ამ სიტყვებს ეს იმეორებდა ექვსი დღის განმავლობაში ოველ წუთს, ღო გინზე მწოლიარე. ეს ნიშნავდა იმას, რომ ეს უნდა წავიდეს ნემჩინოვის ქუჩაზე, სადაც ცხოვრობს გარყვნილი ქალი მისი ძიძის შვილი, რომელთანაც ის იპოვდა თავისთვის და თვის ბავშვისთვის თავშესაფარს. ამ ერთი წლის წინეთ, როდესაც ის ჯერ ისევ მხიარული და უდარდელი იყო, ის მიდიოდა კატასთან და შეველოდა ფულთ, ეხლა ეს ერთათ-ერთი ადამიანი იყო, რომლისაც ნატალია ვლადიმეროვნას არა რცხვენოდა.

— ნემჩინოვის ქუჩა, მეორე სახლი კუთხიდან. ნემჩინოვის ქუჩა, მეორე სახლი კუთხიდან.

ის მიდიოდა და ქარი კა სასტიკი ქარი ეხვეოდა მას გარშემო. ხოლო, როდესაც ხიდზე შედგა ფეხი, გრიგალი სიკვდილისა კლანჭებით წაწვდა მას გულში. ნატალია ვლადიმეროვნა შედგა და ღონე მიხდილი დაეყრდო ხიდის რკინის მოაჯირს. ქვევიდან მას უყურებდა რაღაც შავი გამოურკვეველი სახით... ეს იყო წყლის პატარა ადგილი, რომელსაც ყინვა ჯერ არ გადაფარებოდა.

— ნემჩინოვის ქუჩა, მეორე სახლი კუთხიდან, ნემჩინოვის ქუჩა, მეორე სახლი კუთხიდან. ჩასჩურჩულებდა მას იგივე ხმა დაქინებით.

ხიქნიაკოვს ტანთ ჩაეკვა და იჯდა ასე ლოგინში, ეს თვალვებამდე ეხვეოდა ერთათ ერთ ღარჩოპილ თვის საკუთრებაში ძველ პალატოში, სარდაფში ციოდა. კუთხეებში ყინვები ჩაძაფულიყო. ხიქნიაკოვი თორთქალვებდა პალატოს საყელოში და თბებოდა ასე. ის მთელ დღეს ატყუებდა თავის თავს, რომ ხვალ წავა მოქების სამუშაოს, თხოვს ხალხს, თუმცა არ კი იცოდა რას, და მანამდე კი ფიქრს თავი გაანება. იჯდა ისევ გაუნძრევლათ და კრთოდა ყოველ გარედან გაგონილ ფეხის ხმაზე, ან კარების ჭრიალზე. დიდი ხანი იწვა ის ასე, და ბოლოს გარედან შემოესმა რაღაც ყრუ კაკუნი. თითქოს კარებს ხელის გულს კი არა, ზურგსა ცემდენ. მისი ოთახიეზოში შემოსასვლელ კარებთან ახლოს იყო და ის კარგათ არჩევდა, რა ხდებოდა გარეთ. აგერ გამოვიდა მატრიონა. გააღო კარები, შემოვიდა ვიღაცა და კარები ისევ მიიხურა ერთ წუთს სიჩუმე ჩამოვარდა.

— ვინა გნებავო? შეეკითხა ხრინწიანი და გაჯავრებული ხმით მატრიონა. უცნობმა ხმამ, გაუბედავათ და დაბლათ უპასუხა.

— მე მინდა ვნახო კატია ნეჩაევისა. აქა ცხოვრობს?

— ცხოვრობდა. რათ გინდათ ის თქვენ?

— მე ძან მინდა მისი ნახვა. ნუ თუ სახლში არ არის? შეეკითხა კიდევ უცნობი ხმა რაღაც სასოწარკვეთილებით.

— კატია მოკვდა, მოკვდა კატია, საავადმყოფოში მოკვდა. კვლავ სიჩუმე ჩამოვარდა: ხანგრძლივი სიჩუმე, ისეთი ხანგრძლივი, რომ ხიქნიაკოვი განაბული წალუნული კისრით შეწუხდა ტკივილებისაგან.

— მშვილობით. წაილაპარაკა უცნობმა ჩუმათ, მაგრამ ეცნეოდა ის არ მოდიოდა, რადგან ცოტა ხნის შემდეგ შეეკითხა მას მატრიონა.

— რა გიჭირავთ ეგ ხელში, კატისა მოუტანეთ?

ამ სიტყვებზე რაღაც დაეცა ძირს მუხლებით და მოისმა ქვითინით უცნობის სიტყვები:

— აიყვანეთ! აიყვანეთ ღვთის გულისათვის და მე კი... მე კი წავალ.

— რა არის ეგ?

ისევ სიჩუმე ჩამოვარდა. ამ სიჩუმეში მოისმოდა ჩუმი ტირილი; ნაწყვეტ ნაწყვეტი ქვითინი და უსასობა. ამ ტირილში გამოითქმოდა მოქანცულობა, მოღლილობა, შავი მუხლის მომკვლელი ნაღველი, თითქოს ვიღაცის მოღლილი ხელი უსვამდა ძალაზე დაქიმულ სიმს, და ეს სიმი იყო უკანასკნელი, მის გაწყვეტასთან ერთათ მოისპობოდა ნაზი და მგლოვიარე ხმაც.

— რას შეკრებით, კინალამ არ დაარჩევთ! შეუყვირა გაჯავრებულმა მატრიონამ. ვაჩენა კი იცით და შენახვა არა! აბა ვინ შეახვევს ესე ბავშს. წამოძყეთ, კარგი, კარგი ნუ სტირი, მე მხოლოთ გეუბნება, რომ ასე არ იქნება.

კარებიდან აღარ მოისმოდა ხმა. ხიქნიაკოვმა ცოტა ხანს კიდევ უგდო ყური და შემდეგ მიწვა. მას უხაროდა, რომ მასთან არ მოვიდენ, ხოლო ვინ იყვენ და რისთვის, ამაზე ის არა ფიქრობდა. ის ელოდებოდა შებინდებას, გრძნობდა, რომ ირღვევა სიმპიდე და ცდალობდა ფიქრი არ მოეშორებინა თავიდან. ის უკვე იკეკავდა მუხლებს, იმალებოდა საბან ქვეშ, როდესაც შემოვიდა მასთან დუნიაშა ჩაცმული წითელ ტანისამოსში და ცოტათი გადაკრული. ის თამამათ დაჯდა ლოგინზე და ტაში შემოკრა.

— ღმერთო, ღმერთო! ეს რა ვნახე! მოიყვანეს ბავშვი, პატარა, ძალზე პატარა, მაგრამ ისე კი ყვირის როგორც პრისთავი.

ამ სიტყვებზე ერთი გულიანათ შეიგინა და ნებივრათ დაკრა ხიქნიაკოვს ხელი მხარზე.

— წამოდი, ვნახოთ, წამო რაღა! რაა მერე? ვნახავთ და სხვა არაფერი. მატრიონას უნდა, აბანაოს, სამოვარი დადგა, აბრამ პეტროვიჩი წაღით უბერავს. სასაცილოა! ბავშვი კი სულ ჭყვივს აუ! აუ! აუ! დუნიაშამ სახე ისე დაიღმანჭა, როგორც მისი ფიქრით შვრებოდა ბაღლი.

— აუ! აუ! ნამდვილი პრისთავია ღმერთმანი! აბა წავიდეთ! არ გინდა? ჯანდაბას შენი თავი თუ არ გინდა. მოკვდი აქ, შე დამყავებულო შენა!

თქვა დუნიაშამ და ცეკვით გავარდა გარეთ. ნახვარი საათის შემდეგ ათრთოლებული მუხლებით ხიქნიაკოვიც მიუახლოვდა კარებს, გააღო ოდნავ და შეიხვდა სამზარეულოში.

— დახურე, თორე გააციებ! დაუყვირა აბრამ პეტროვიჩმა. ხიქნიაკოვმა ფიცხლავ მიხურა კარები და დამნაშავესავით ჩაკიდა თავი, მაგრამ რადგანაც მას არავინ აქცევდა ყურადღებას, ისიც დამშვიდდა. სამზარეულოში ცხელოდა, სამოვრის ორთქლი ზღაზნით აღიოდა კედლებზე. მატრიონა გაჯავრებული და მკაცრი კილოთი იძლეოდა განკარგულებას, ბანდა ბავშვს და თან ლაპარაკობდა:

— აგუნითუშკი, აგუნითუშკი! გაგათეთრებ, გაგალამაზებ.

ბაღლს თითქოს ესიაჟონა თბილი ჰაერი და წყალი. ის გაყურდა, მხოლოთ იქყნავდა ცხვირ-პირს თითქოს უნდა, რომ დააცემინოსო. დუნიაშამ მატრიონას უკანდინ უყურებდა ბავშვს და როდესაც დრო იხელა უცებ მისახა წყალი.

— დაიკარგე! დაუყვირა გაჯავრებულმა მატრიონამ, რას ერბები? უშენოთაც კარგათ ვიცით ჩვენი საქმე, გეყოლია შვილები.

— ნუ უშლი, ჩვერია აბრამ პეტროვიჩი, მართალს ამბობს ბავშვი ნორჩი რამეა, ყველა ვერ მოუეღის. ის იჯდა სტოლზე და უყურებდა ბავშვის შეწითლებულ სხეულს. ბავშვმა თითები შეატოკა და დუნიაშამ აღტაცებულმა ძალზე დაიყვირა:

— პრისთავია, პრისთავი, ნამდვილი პრისთავია ღმერთმანი.

— მერე შენ გინახავს პრისთავი გოგში?

ყველას გაეცინა, გაიღიმა ხიქნიაკოვმაც, მაგრამ ისევ მა-

ლე მოკლეს ტუჩები და აქეთ-იქით დაიწყო ცქერა. ნატალია ვლადიმეროვნა მოქანცული სახით იჯდა იქვე ახლო, მას თავი უკან გადაეწია, მისი შავი დიდრონი თვალები, რომელშიაც გამოიხატებოდა ტანჯვა, მისჩერებოდნენ ბავშს ამაყათ. ხიჩნიაკოვმა შეხედა მას და გაეცინა.

— ხი-ხი-ხი-ხი!

მერე ისევ აქეთ-იქით დაიწყო ყურება. მატრიონამ ბავში გობიდან ამოიყვანა, შეახვია ზეწარში, ბავში წმინდა იმიჯე ტიროდა; მატრიონა უსწორებდა შესახვევს.

— ისეთი სხეული აქვს, თითქოს ხავერდი იყოს, სთქვა მან.

— აბა ერთა მიჩვენე, — სთხოვა დუნიაშამ.

— კიდევ, რა გიშავთ?

დუნიაშამ ამ სიტყვებზე ფეხები დააბაკუნა. ათრთოლდა მთელი ტანით და ველური ხმით დაიყვირა.

— მიჩვენეთ! მიჩვენეთ! მიჩვენეთ!

— უჩვენეთ! წარბოსთქვა შეშინებულმა ნატალია ვლადიმეროვნამ, მაგრამ ის შალე დამშვიდდა და სიამოვნების ღიმილი კვლავ აუთამაშდა გაყვირებულ ტუჩებზე. დუნიაშა ნაზათ შეეხრა ბავშის მხარს, მას მიბაძა აბრამ პეტროვიჩიაც.

— ეს მართალია, ბავშის სხეული ნაზია.

ყველაზე ბოლოს მიუახლოვდა ბავშს ხიჩნიაკოვი, მან შეახრა ბავშის სხეულს ხელი და ისე ეჩვენა თითქოს მისი გამზარი თათებიც დარბილდა, შეიცვალა. ასე იდგნენ რამდენსამე ხანს ამ პატარა არსების გარშემო ქურდი, როსკიბი ქალი და ყველასათვის უცხო ცუფრებისაგან გათელილი ადამიანი. ისინი დასცქეროდნენ ბავშს და გრძობდნენ, თითქოს სადღაც უდაბნოში გამოჩნდა რაღაც გულში ჩამშუქებელი ნაპერწკალი, რომელიც იწვევდა მათ საითღაც ბედნიერ მშვენიერ მხარეს, უკვდავებისაკენ. ამაყათ უყურებდა მათ ბავშის დედაც.

დადგა ღამეც. ღამე, როგორც ყოველივე ღამე, ბნელი საყვარელი. ბნელმა გაშალა ირგვლივ თავისი ფრთები და ხეების ტოტები, რომელნიც პირველნი ესალმებიან განთიადს, გაჩერებულნი იყვნენ. პატარპატარა ღამპრებით ებრძოდა მას ხალხი, მაგრამ ის ჯღრღმულში ახვევდა ამ სინათლეს და ჯოჯონეთური წყვილიდით ავსებდა ადამიანთა გულს. ბევრ, ბევრ გულში ჩააქრო მან პატარა მკრთალი ნაპერწკალი.

ხიჩნიაკოვს არ ეძინა. ის მოკრუნრხულიყო ძონძებ ქვეშ, რომ დამალოდა სიბნელეს და სიცივეს, მოკრუნრხულიყო მთელი ტანით და ტიროდა, ტიროდა ისე, როგორც ტირიან პატარა ბავშვები, რომელნიც გულით უმანკოა და უცოდველი. მას ეცოდებოდა მოკრუნრხული თავისი თავი, და ამ სიბრაღულში ეცოდებოდა ყოველი ადამიანი, ამ სიბრაღულში რაღაც საიდუმლო სიხარული იყო. ის ხედავდა ბავშს, რომელიც დაიბადა და ეგონა რომ დაიბადა თვითონაც ახალი ცხოვრებისთვის, იცოცხლებს დიდხანს და ბედნიერათ. მას უყვარდა და ებრალებოდა ეს ახალი ცხოვრება, და ყველა ეს იმდენათ სასიხარულო იყო, რომ ხიჩნიაკოვმა შეაქანა ძონძები და გულიანათ გადაიხარხარა.

— არა, რა მატირებს ჰა?

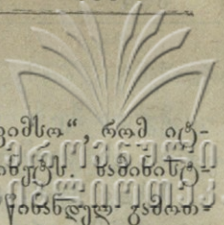
პასუხი არავინ მისცა.

— ასე, დაუმატა თითონვე და ამ მოკლე სიტყვაში ისეთი ბევრი რამ იხატებოდა, რომ ცრემლებმა ხელახლა ააქვითინეს გაბასრული მკერდი ადამიანისა, რომლის ცხოვრება ასეთი ტანჯული და განმარტოვებული იყო.

მის თავით კი იგივე სიკვდილი იჯდა იდუმლათ და დარაჯობდა მას მშვიდათ, მოთმინებით, დაჟინებით.

ი—ელი.

ს ა ზ ღ ვ ა რ გ ა რ ე თ .

საზრანგეთი. „როგორც ქუხს, ისე არა წვიმს“, რომ იტყვიან, ისე დაქმნათ კამბის მინისტრთა ახალ კაბინეტს. სამინისტრომ აღარა მოუმატა ახალი კითხვები თავის მიერ წინასწარ გამოქმულ დეკლარაციას. მინისტრ-პრეზიდენტმა მხოლოდ უფრო დაბეჯითებით აღნიშნა, რომ განაგრძობს ვალდებულებას ზოლიტიკას, შესახებ ჯარისა, ედგება რომ ჯარის სიფერძინარ შედიოდეს ზოლიტიკა და შესახებ ნაციონალისმთას ბრძოლისა, რომელიც არ შეესაბამება დობანობის განმტკიცებას. დანარჩენ კითხვების, შესახებ რომელნიც უფრო აინტერესებს პროგრესიულ ელემენტს, სამინისტრომ არავითარი აზრი არ გამოთქვა. მომეტებული საწილი, რომელთაც მხარი დაუჭირეს სამინისტროს, რადიკალებიდან შედგება. სოციალისტებმა, რომელნიც უკმაყოფილონი არიან რუკიუს სამინისტროში ყოფნით, არ მიადეს მონაწილეობა შესახებ რწმუნების გამოცხადების ფორმულის გადაწყვეტაში ხმის მოკრეფით.

ყველა ის კითხვები, რომლებიც სამინისტროს შექმნდა უფრო პროგრესიულ ელემენტების სიმშატას, სამინისტრომ მახლობელ მორიგ საქმეთა რიცხვიდან გამოარიცხა. ასე მოაქცა ის მუშათა დაზღვევის კითხვის შესახებ, რომელიც ჯერ ისევ შარშან იყო მორიგ კითხვათ შორის ჩარჩხული განსახილველათ. ასეთივე ბედ-იღბალი ეწია რეინის გზების გამოყიდვას სსკლმწიფოს მიერ. კბჭი არ არის ამის მაზეზი სსკლმწიფო საზინის ცუდი მდგომარეობას, აგრეთვე ისიც რომ სამინისტროს არა სურს ხაღხის სურვილის შესრულება წინასწარმდეგ კაბიტალისტებისა.

იხნლ.სის და ბურთა სამშვიდლოზო ხელშეკრულო.

ბა. მისი აღმატებულება გენერალი კიტჩენერი და მისი აღმატებულება ღორდი მიღხერი ბრიტანისის მხრით, ბატონები შტენი, გენ. ოდივიე და მოსამართლე ჰერცოგი ორანჟეს კოლონიის მხრით და ბ. ბ. შალე-ბურგერი, რეიტეი, გენერლები ლუი-ბოტა, დელარეი, დუკა შეიერი და კროგი ტრანსვალის მხრით შეთანხმდენ შემდეგ მუხლებში:

მუხლი 1-ლი. ბურების ჯარები დაუფლებივ დაურიან იარაღს და გადაეცენ ინგლისელთ ყველა საშხედრო მასაღას: თოფს, ზარპახებს და შეწყვეტენ ბრძოლას წინასწარმდეგ მთავრობის მისის უდიდებულესობის შეთვის ედუარდ მეშვიდისა, რომელსაც თავის კინიერი ხელმწიფეთ აღიარებენ.

მუხლი მე-2. ყველა მებრძოლი ბური, რომელნიც ტრანსვალსა და ორანჟეს იმყოფებიან, აგრეთვე ყველა ტუფე ბური, დაბრუნებულ იქნებიან სამშობლოში, რადესაც თავის თავს აღიარებენ შეუე ედუარდ VII ქვეშევრდომათ.

მუხლი მე-3. ამ ბურებს, რომელნიც ამრიგათ დაემორჩილებიან ინგლისს, არ წაერთმევა არც ზირადი თავისუფლება, არც არავითარი ქსება.

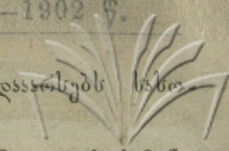
მუხლი მე-4. არც ერთი ბური, ამში მონაწილეობის მიღების გამო, არ იქნება სამართალში მიცემული.

ეს მუხლი არ ეხება ზოგიერთ მოქმედებათ, რომელნიც უკვე აუწია ინგლისის მთავარ სარდალმა ბურების გენერლებს.

მუხლი მე-5. ჰოლანდიურ ენას ასწავლიან ტრანსვალისა და ორანჟეს კოლონიის შკოლებში ყველგან, სდაც ამას მოისურვებენ ბავშვების მშობლები. ჰოლანდიურ ენის სმარება ნება დართული იქნება სასამართლოებში, რადესაც ამას მოითხოვს მართლ-მსაჯულების საქმის კარგათ დაქნების ინტერესი.

მუხლი მე-6. ტრანსვალსა და ორანჟეში იარაღის ტარების ნება მიეცემა იმ შირთ, რომელთაც ეს დაჭირებათ თავის დაცვისათვის; მაგრამ ყოველმა მსურველმა ამისათვის განსაკუთრებული მოწმობა უნდა აიღოს.

მუხლი მე-7. საშხედრო მართველობა ტრანსვალისა და ორანჟეს კოლონიის რაც შეიძლება მალე შეიცვლება სამატალქო მართველობით და, რადესაც კარგდება მოიტანს, დაწესებული იქნებ

ზარდაშენტი, რომელიც ნიადგს მოუშადას ავტონომიას.

მუხლი მე-8. მიეცეს თუ არა აფრიკის მკვიდრთ, საარჩევნო უფლებს, ეს გადაწყვეტილი იქნება ავტონომიის დაწესების შემდეგ.

მუხლი მე-9. არავითარი განსაკუთრებული გადასახადი არ გაიწერება მიწაზე არც ტრანსსვალში და არც ორანჟის კოლონიასში, სამხედრო ხარჯის დასაფარავათ.

მუხლი მე-10. ბურების ქვეყნის ყოველ ოლქში დაარსდება კომისიები, რომლებიც უნდა დაეხმარონ სამშობლოში დაბრუნებულ ბურებს, დასასლან ისინი, მათადონ სამეურნეო იარაღი, თესლეულობა და სხვ.

ედუარდ მეშვიდის მთავრობა აძლევს ამ კომისიებს საქმის მოსაწყობათ 3 მილიონ გირანტი სტერლინგს და აგრეთვე ნებას მიცემს მათ, მიიღონ განსხვავებულად ყველა საკრედიტო ბილეთი ან კვიტანცია, რომელიც ბურებს ხელთ აქვთ ომანობის დროიდან. გარდა აღნიშნულ შემწეობისა, მისი უდიდებულესობის მთავრობა მზათ არის ბურებს მიცეს სესხი, ორი წლის განმავლობაში უზრუნველყოფით, შემდეგში კი სამი უზრუნველყოფით.

ეს მუხლები არ შეეხება მკამბოხეთ და უცხოეთს.

ოსმალეთი. ოსმალეთის ბორცო-მქვედას სწორეთ საზღვარი არა აქვს. გაზეთები ისეთ ამბებს იწერებან, რომ მკითხველს ვრუნტელი უფლის. უბედური მცხოვრებლები კენესიან აუტანელ მტარვლების უდიდ ქვეშ და გადაიან ისლამის სარწმუნოებაზე. სინდონსებს ისენი უდიდებულესობის სარწმუნოებისა და თვისი ურთუნების დაკარგვით. მუსულმანთა კანონით ყოველი გადამდგარი მუსულმანის სარწმუნოებიდან ისჯება სიკვდილით. ხარჯის ამკრეფნიც უდიდრათ ეზურობიან ხალხს. ისინი ართმევენ ხალხს გადასახადს, არამც თუ, რაც მათ ეკუთვნიან, არამც გადასახლებულ ან წასულის სამაგიერობაც და თითქმის კარდაცვალებულებზედაც კი. ართმევენ მცხოვრებლებს სახარჯებს, მიუვთ მათი ცოლები და ქალები. თუ ვინმე ცოტადენ წინააღმდეგობას გაუწევს მათ, ან კლავენ ან რაცკავენ. მაგიანში გამხეცებულ ხარჯის ამკრეფლებმა 35 გრ. სინდონში ჯერ ჭაში ჩაუშვეს ხალხი და მერე ტემეს. სულეში ასხმდენ ცივ წყალს და ასევე რაცკავდენ. კაბსში სომხის ქალი აღმასტა ჯერ გააუხატურეს და მერე ტემით სიკვდილამდე მიიფხანეს.

კანსტანტინეპოლში დაიჭირეს მუშები, რადგან ისინი აქ სამუშაოთ ჩამოსულან. კანონით სომხებს ადგრძალული აქვთ თავის საცხოვრებელ ადგილიდან გასვლა.

ყველა ეს ხდება უცხოელ კანსულების თვალწინ, მკრამ ისინი უურადლებს აქცევენ უფრო კანცესიების მიღებას ოსმალეთის მთავრობიდან, ვიდრე იმას, რომ აიძულდნ იგი აღსრულებაში მოიუხანოს უბედურთა მდგომარეობის შესამუსუქებლათ განხრანული რეფორმები.

რუსეთის ცხოვრება.

შემოდგამიდან იხსნება ზეტერბურგის ზოლიტენხიკური ინსტიტუტი, მიიღებენ 270 კაცს; ინსტიტუტში შესასვლელათ საჭიროა უმაღლეს სასწავლებლების, გიმნაზიების, რეალურ და კომერციულ სასწავლებლების ატესტატები; თხფენა უნდა შეიტანონ არა უგვიანეს ზირველი მკათათვისა; სწავლის ფასი 50 მან. ნახევარწელიწადში; ინსტიტუტშია განთავსებულნი ელექტრო-ტენხიკური, ეკონომიური, გემების სადამშენებლო და სამადნო.

— რუსეთის სახელმწიფოს შემოსავალ-გასავალი ამ წლის ორი თვის განმავლობაში: ჩუულებრივი შემოსავალი—299,917, შარშანდელზე მეტი 19.386-ით, საგანგებო შემოსავალი -21.849, შარშანდელზე მეტი 16.268-ით; გასავალი ჩუულებრივი—345.404, შარშანდელზე მეტი 51.506-ით და საგანგებო გასავალი—27.672, შარშანდელზე მეტი 3,138-ით. ამ გვარათ იანვარში და თებერვალში რუსეთის იმპერიის გასავალი აღემატება შემოსავალს 51,310 მანეთით.

— ამ მოკლე დროში ხარკოვის სასოფლო-სამეურნეო სწავლის

გამაგრებლებელი ქალთა დამხმარე სასოგადოება დაარსების სასოფლო-სამეურნეო კურსებს.

— გაზ. „ნოვისტი“ წერს, რომ საერთო განათლების მინისტრი სტრო შეკეთდა მისთვის უნივერსიტეტს—გამოთქმის უფლებით უნივერსიტეტის იმის შესახებ, თუ მიმდინარე სასწავლო წლის განმავლობაში დათხოვნილ სტუდენტთაგან რომელნი იქნან მიღებულნი კვლავ უნივერსიტეტში და რა პირობებით.

სამშობლოს ცასე.

ინგლის-ბურების დაუსრულებელი ომი, როგორც იყო, დასრულდა, ხოლო არ დასრულებულა წერ.-კით. გამავრც. საზოგადოების დასთა შეტაკება. შეიცვალა მხოლოდ მოედანი და ფაღვანთა იარაღი. დარბაზის მაგიერ იბრძვიან ახლა ოთხკუთხ ქალაქის ფურცელზე და ენის მაგიერ აწრიბინებენ კალამს. ორმა ფაღვანმა სხვა-და-სხვა მხრივ გამოილაშქრა „კვალზე“ და გზა და გზა თვითონვე კი წაქინკლავდენ. ორივენი ერთში ეცილებიან ერთმანეთს, ორივეს სურს ერთი და იგივეს შემუსვრა, გაცმტვერება და გასრესა, მაგრამ საკვირველი ის არის, რომ ამას ცდილობენ უფრო ერთმანეთთან ბრძოლით, ვიდრე მასთან ვისკენაც სათითაოთ მიეშურებოდნენ.

ამ გადახლართვ-გადმოხლართვაში და გაუკვლეველ ბურუსში ერთურობის ჩაქოჩრებით მტრის დამარცხება, მხოლოდ გამართლდება ერთის მოსახრებით, მოსახრებით, რომელიც მხოლოდ „ივერია“—„ცნობის ფურცელს“ მოუვა ფიქრათ: ექვიარ არის „აქლემებს“ სურთ ერთმანეთის ბრძოლაში კოზაკი გაქცილიტონი ბრძოლის ტაქტიკა კარგია, ხოლო სამწუხაროთ კოზაკი იმდენათ გამოცდილი გამოდგა, რომ ჯერ-ჯერობით მხოლოდ აქლემებსვე შეეჭყლიტათ გვერდები.

აფხსნათ ეს აღფეგორია:

„ივერია“ ვასილ წერეთლის წვერ-მოტეხილი შუბით გამოექანა წერა-კითხვის საზოგ. ოპოზიციისაკენ, იქითკენვე წამოვიდა „ცნობის ფურცელი“ საჩრედაქციო ცოცხის ტარით. მოსალოდნელი იყო, რომ აქ ორ მწვევარს ერთი და იგივე კურდღელი უნდა დაეჭირათ, მაგრამ კურდღლის ძებნაში ისინი ერთმანეთს დაედევნენ, ერთმანეთს წაუკაწუნეს და დაქოჩრეს. რათ ეცილებიან ასე ერთმანეთს ეს ორი ფრთა მოტეხილი მინო, ამასაც მოგახსენებთ: „ივერია“, გულ მართალმა „ივერია“, როგორც ივერუსალიმისაკენ გამგზავრებულმა დედაბერმა ოცდახუთი წლის განმავლობაში მეოცდაექვსეში ერთი მართალი გამოურია: სახელდობრ ისა, რომ გულმაფიწყ „ცნობის ფურცელს“ მოაგონა წარსული წელი, როდესაც მისი ნოქრები ოპოზიციამი აფრიალებდენ ბაირალს. ამბზე უარს არც „ცნობის ფურცელი“ ამბობს, ხოლო ეს „უნტერ ოფიცრის“ მეუღლე ამტკიცებს წინააღმდეგ „ივერისა“, რომ მართალია, შარშან ჩვენ რამდენიმე შუბოსანი (თუ შუბლოსანი!) გავგზავნეთ ოპოზიციის რაზმში, მარა მაშინაცა და ეხლაც თავგატეხილიცა და თავმთელიც ვიტყვით და ვამბობთ, რომ ოპოზიციი იყო და არის სუსტი, მოუმზადებელი, უენო, უაზრო და სხვა-და-სხვა: (იხილე ლექსიკონი „ცნობის ფურცლის“ № 1829) არც „ივერია“ ამის წინააღმდეგი, ხოლო აქ დროთა განსაზღვრაში მოსდით ცილობა.

„ივერია“ ამბობს, რომ შარშან შენ ვერა გრძნობდი თავის ტკივილს, ეგ მხოლოდ წელს იგრძენ, როდესაც ოპოზიციის კარიბჭიდან გამგეობის სკამზე აიპართეო, ხოლო „ცნობის ფურცელი“ კი დაქინებით გაციხის, აფიცებს თვით არ. ჯორჯაძესაც, როგორც თვის შარშანდელ გულნადების გამოთქმელს, რომ არა, ამასა ვგრძნობდი შარშანაც, ამასვე ვიძახობდი მაშინაცო. როგორც ხედავთ, მცირე რამ მიზეზი ყოფილა დიდი კორიანტელის აყენებისა ამ ორ ვაზეთ შორის. აქ თამაშობს მხოლოდ სიტყვა „შარშან“ და „წელს“, არსებოთათ

კი ორივენი შეთანხმებულნი არიან, რომ ოპოზიცია სუსტი, მოუმზადებელი, უფრო, უაზრო იყო და არისო.

მიუხედავთ ამისა ისინი მაინც ერთ ქოთანში უნაყვენ ერთმანეთს ნიორს, იბრძვიან, იბრძვიან, მხოლოდ იმისთვის, რომ ერთსა ქვიან „ივერია“, მეორეს კი „ცნობის ფურცელი“.

შეიძლება ცარიელიდან ცარიელში გადაღ-გადმოღებამ არც ერთს არ აწყინოს, და ამიტომ არც ჩვენ უფროსილებით ამ ორ ქოთანს, მაგრამ ერთ რამეს კი ვიტყვით „ცნობის ფურცლის“ საყურადღებოთ: ჩვენ დავინახეთ, რომ „ცნობის ფურცელი“ არა ყოფდა არც შარშან უარს და წელს უფრო დაჟინებით ვაიძახის ოპოზიციის უვარგისობას, არც იმასა ყოფს უარს, რომ შარშან თვისი „ორთავ თვალის სინათლეები“ ოპოზიციაში გამოგზავნა, ხოლო თუ ის შარშანვე გრძნობდა მათს სისუსტეს, მოუმზადებლობას, უენობას უაზრობას და არარაობას, რაღათა გზავნიდა საქვეყნო საქმისთვის საქვეყნო მოედანზე ამ უაზროებას, უენიებას არარაობას, 000-ებს? ნუ თუ იმისთვის, რომ ეცადნა დაიჭერდნ თუ არა გამგეობის წინ ვგზამენ? რათ დავიწყდა „ლიბერალურ“ პრესას, რომ ეგზამენები გემწაზიებშია კი გაუქმდა ბავშვებისათვის და მათი გამოსაცდელი შავი რუბი ხომ წვერთა და წელთა სიმრავლით გაცდნ ამ ხანას.

აი ამასა ქვიან ნამდვილი „შახსეი—ვახსეი“ და „უნტერ ოფიცრის ცოლობა“

მაგრამ შეიძლება მისი გმირების ძალა გააუაზროვს, გააარარავს, გაუენოვს, გააფუქსავატეს, მეორე ბანაკის ოპოზიციის წევრებმა. ჯერ ერთი ის, რომ არც „ცნობის ფურცელი“ ამბობს ამას, მეორეც ის, რომ რაღა ძალაა ის ძალა, რომელიც ვერ იჩენდა თავს ამისთანა სუსტ ბანაკშია კი? მაღალი ხომ დაბლებში უფრო მაღალი ჩანს და ვარდი ნარ-ეკლებში უფრო შვენის?

ჩვენ არ გვინდა გამოვესარჩლოთ „ცნობის ფურცლის“ მიერ „ცნობის ფურცლის“ გარობვას. ვეთანხმებით იმაშია, რომ იყო შარშანდელ ოპოზიციაში უაზრობა, უენობა და არარაობა. მაგრამ ყველა ამან იგრძნო თავისი უადგილობა და წელს აკი აღარც შემოგერია ოპოზიციაში. ის მივიდა იქ, სადაც კარგათ მოთავსდებოდა თვისი ზემოხსენებული „ბავაით“, ის შეეხმატებოდა გამგეობის უმრავლესობას და წლევანდელ კრებაზედაც უსტვენდა მასთან ერთათ.

რაც შეეხება ნამდვილ ოპოზიციას, მას სწორეთ მისალოცი საქმე დავმართა, რომ მოიშორა წელს თავიდან ზემოხსენებულნი ხორცმეტნი და საკუთრივ დგა თვის პოზიციაზე.

* * *

„ყოფილა, დიახ ყოფილა, წინათაც ყოფილა“, მაგრამ ახლაც რო არის, აი სამწუხარო ესაა. სამწუხაროა, როდესაც ცხენს მოედანზე კი არა სცდიან, არამედ დამლას უსინჯვენ, სამწუხაროა როდესაც ცხენს კი არ უყურებენ, არამედ კურტანს. და ამიტომ სამწუხაროა საზღვარ-გარეთ გასაგზავნ ყმაწვილების ფონდის გამგეობის საქაელიც, რომელიც გზავნის გასაწვრთნელათ საზღვარ-გარეთ კაცს კი არა, არამედ „ღიბლომს“. დიახ დიბლომს, უსულლო ქალაღდს. მათი მტკიცე და შეურყვეველი გადაწყვეტილება ყოფილა ღირსათ ცნონ იქით გასაგზავნათ, მხოლოდ უმადლეს სწავლის დიბლომიანი. უპირველესი ნიშანი, რომელიც მოხვდება მათ თვალთა ხედვის დურბინდს უნდა იყოს დიბლომი, თუ დიბლომი არ არის, მაშასადამე არც კაცი ყოფილა, არც ტვინი, არც ნიჭი, არც ცოდნა. ყოველივე რაც არს დიბლომში და დიბლომის გარშემო, თვინიერ დიბლომისა არარა არს; ესა ყოფილა მათი დევიზი.

„ყოფილა, დიახ, ყოფილა;“

* * *

ასევე „ყოფილა“, მაზა ივერიისა ბ-ნი ვასილ წერეთელი. ისიცა „ყოფილა დიახ ყოფილა“ სწორეთ იმავე ომენისა, როგორც ზემოხსენებული ფონდის გამგეობის წევრის 116-№-მა. წერ. კთხვ. საზოგადოების კრებულზე. შესახებ წერილში, სადაც რამდენიც ასოა, იმდენი უაზრობა, სხვათა შორის ამბობს: „ჩემის ფიქრით რევიზორათ“ (სკოლებისა) „საშეალო განათლების კაცი არ გამოდგება, როგორც ბ-ნი X-ს ჰგონიაო“. ეს თქვენა გგონიათ, ბ-ნი ვასილ, მაგრამ მეკი გგონია, რომ „თქვენის ფიქრით“ წასული არამც თუ რევიზორი მოსწავლეც კი არ ვარგა. ის, ვინც ყველგან დიბლომს ეძებს, სხვაურთა ფაქობს, ის, ვინც დაბლომიდან გამოელის ყოველსავე მეცნიერებას, სხვანაირათა ტრიპლებს ცისა და დედამიწის შუა.

მაგრამ „ყოფილა, დიახ, ყოფილა!“

* * *

ქუთათურებს, როგორც ვახეთებმა ამაკი მოიტანეს, პური ჰქონიათ და ხორცი კი არა. თუკა იკაური ქალაქის გამგეობა ყოველ ოც რიცხში იმეორებს, რომ „არა ერთითა პურითა ცხონდება კაციო“, მარა თვით ქუთთურბი კი მაინც ამ მდგომარეობაში ჩაცვივულან ყასბების წყალობათ.

სწორეთ, სწორეთ საკვირველი და საისტორიო ხალხია ქუთათურები, ციდან ვარსკვლავებსა სწყვეტავენ, მთვარეს ელექტრონის კონცესია ჩაბარეს, რიონს გაუწყურენ და საიდამლაც ცის მანანა გამოყავთ ქვესკნელ-ქვესკნელ და უცებ ხორცი კი არა აქეთ! ვაი შენ ჩიხირთმას, ვაი შენ ბოზბაშს და უი თქვენ კუთათისს მამა—ლუარსაზნა!

რიგოლეტო.

ქუთათისის სათავად-აზნაურო ბანკის რეზუმეზულთა წლიური კრება.

ქუთ. სათავად-აზნაურო ბანკის რეზუმეზულთა წლიური კრება, რომელიც მთავრობის განკარგულებით ეს საში წელიწადის არ მომხდარა, როგორც იქნა, წელს შედგა. კრება გაიხსნა 30 მაისს, გუბერნიის მარშლის ს. ღორთქიფანიძის თავმჯდომარეობით. სსსამ კრების არსებით მხარეებს შევეკებოდეთ, ადვინიშნავთ ერთ გარემოებას. უმეტესობას კრებაზე რუსული ან სულ არ ესმის, ან დასველებ-ზურათ. ჩვენ სსსამებს კი რუსული უფრო ეადვილებათ, ვიდრე ქართული, რომელიც არსად არ არის სავალდებულო. რეზუმეზული ს. ხუნდაძე წინააღმდეგია რუსულათ დაზარაკისა; დ. წულუკაძეც ეთანხმება ხუნდაძეს, მაგრამ იმავე დროს დაძინს: ნუ დაგვაიწყებება, რომ გამგეობის თავმჯდომარე რუსიაო. უკანასკნელი თანხმობას აცხადებს: ჩემთვის სულ ერთია, რომელ ენაზე ილაზარაკებთ, საჭირო ცნობებს ამხანაგები გადმომითარგმნიანო. მაგრამ კ. ღორთქიფანიძე—როდესაც თხროვს ქართულათ ილაზარაკეთ—შეურაცხყოფათ დებულობს, დაზარაკს თავს ახეებს, სკამზე ეშვება და აცხადებს: რუსულათ გქელ სიტყვას მოკლეთ ვიტყვი, ქართულათ კი მოკლეთ გამიგრძელდება და ამიტომ არ მსურს ქართულათ ვილაზარაკო.

ექვს უმთავრეს საკითხში ზირველათ მხსენდა კრებას 1899—1901 წლების ანგარიში. ხსენებულმა საკითხმა ეგრეთ წოდებულ ოპოზიციის ერთ ჯგუფში გამწვავებული კამათი გამოიწვია, მეორეს შუა ადგილი ეჭირა, მესამე კი განუშელებელი იყო და მისი კრებაზე ყოფნა მხოლოდ ზირველისადმი ტაშის ტყეში გამოიხატებოდა. თავდაზარეულათ ს. ხუნდაძე უსაუკუდურებს გამგეობას, რატომ მან დროზე არ დაურიგა ანგარიშები წევრებს და ამასთანავე ეს ანგარიშები რატომ ქართულათ, ფრცლათ და ევკლასათვის გასაგებათ არ არის შედგენილი, რატომ არის რომ ხარჯები მატულებს იმ დროს, როდესაც ბანკის ოპერაციები თანდათან კლებულობს.—დაინტერესებული ზირები თვითონაც მოგვთხოვენ ანგარიშს, დარბების ჩვეულება კი ჩვენ ბანკში არ არსებობს—მიუგო გამგეობის კრ.

თმა წვერმა. ბ. ნანეიშვილი კეითხება გამგებანს, რატომ არის რომ სესხი ძლიერ ცოტა გაგიცინათ ამ სიმ წელში, შარშან მანც გახსნილი კრედიტის შესაძლებლად ვი არ მოგიხმარიათ. ასრულებთ წინა კრების მონდობილებას, იშუამდგომლეთ სამინისტროსთან კონვენსიის შესახებ, თუ არა. გამგებანს წვერი ერისთავი.—სესხის შემცირების მიზეზი ორგვარი იყო. ერთი — მეტი სიფრთხილე, მეორე კი გირავნობის ფურცლების ბირჟაზე ფასების დაცემა, ნამინდურ 100 მ. კურსი 88—90 მანეთი იყოფა. ამას ფინანსთა მინისტრმაც მოაქცია უურადლება და თავის ცირკულარში 1900 წლის 4 მარამბობისთვის კიდევაც გაგვანთხილას: გირავნობის ფურცლების გამომშვებანს მოუკლებით. დ. წულუკიძე—კითხულობს, არ შეიძლება ვინცდღათ რამ გამოიწვიოს ახალი მართველის დანიშვნა, შეიძლება გვიჩვენოთ რევიზიის ანგარიში. მართველი მელნიკოვი.—ჩემი დანიშვნის მიზეზი განდღათ რევიზია, ამ რევიზიის ანგარიშის პირი მხოლოდ გუშინ მივიღე სამინისტროდან, ასე რომ შინაარსის გადმოცემა არ შეიძლება, ჯერ არ წამოვითხავს. შემდეგ იგივე წულუკიძე ეხება ანგარიშს და გამგებანს უსაყვედურებს გრძელ და მოკლე ვადიან სესხების შემცირებას, რომელიც უკანასკნელ სამი წლის განმავლობაში თან და თან კლებულობს. ასე რომ 1894 წელს პირველი—539800 მ., მეორე კი—59100 მ.; 1900 წელს პირველი ჩამოვიდა 420300 მანეთზე, მეორე—12,300 მ., კასულ წელში კი გრძელ ვადიანი სესხი—187000 მანეთს, მოკლე ვადიანი—5200 მანეთს. ამ მოვლენას გამგებანს და ზედამხედველი კომიტეტიც არა ნორმალურ მოვლენათ თვლიან და აწერენ კრიზისს. ბ. დ. წულუკიძე ბუგალტერიის ფორმებში პრინციპების გაწესრიგებაშიაღც აღმაჩინას თავის ფიქრით შეტყობას. გამგებანს არ თვლის მას შეტყობათ, მაგრამ ვერც უშტკიცებს კრებას, რომ მართლათ, შეუტყობლათ არის მოხსენებული ანგარიშში. თავმჯდომარის თხოვნით ჯერ ბანკის ბუგალტერმა და შემდეგ კ. ლორთქიფანიძემ განმარტეს, რომ პრინციპში არავითარი შეტყობა არ არის. ანგარიში მიიღო და დამტკიცდა კრებამ.

შემდეგ ზედამხედველ კომიტეტმა წაუკითხა კრებას ვრცელი მოხსენება ბანკის არა ნორმალურ მდგომარეობის და მისი—თფილისის ბანკთან შედარებით—არა თანასწორ უფლებების შესახებ. მოხსენება ეხება იმ გარემოებას, რომ იმერეთის მამულები, როგორც სოფლის ისე ქალაქის თფილისის ბანკში გირავდება, ქუთაისის ბანკს გაურბიან. ამ მოვლენას კომიტეტი ხსნის იმით, რომ იქაური ბანკი უფრო მეტ შედარათს აძლევს მსესხებელს, ვიდრე აქაური. რომ იმერეთის მამულები ადგილობრივ ბანკში დაგირავდეს და დღეს თფილისის ბანკში დაგირავებული მამულებიც აქ გადმოვიდეს, კომიტეტი საჭიროთ ცნობს 1) 1%-ის 3/4%-ით შეცვლას რომელსაც დღეს იხდის მსესხებელი ვიგველ წლიურათ ბანკის შესახანთ და საზოგადო საჭიროებების დასაკმაყოფილებლათ, 2) დაგირავების პირობების გაუმჯობესებას, 3) თფილისში აკნტის დანიშვნას, 4) ზოგიერთ ქალაქის მზგავს დაბეჭეტი მამულების მეტათ დაფასებას; ამას გარდა კომიტეტი საჭიროთ ცნობს ბანკის საბურჯნო რაიონის გაფართოებას და ბანკის მამულების მართველის დანიშვნას. ეგულა ეს დონისძიებები კრებამ პრინციპიალურათ თუშტა მიიღო, მაგრამ ზოგიერთ მთგანის განხორციელებას კრების ერთი ნაწილი უდროთ და თითქმის საზარდალათაც ვი თვლის დღეს. მაგალითათ 1% შემცირება დღეს საზარდალთ მაჩნიათ ბბ. ზდანოვიჩს, თაყაიშვილს, ნანეიშვილს და სხ. ბ. ზდანოვიჩი თავის აზრს შემდეგ ორ მოსაზრებაზე ამარებს. პირველი მოსაზრება—ეს სიმცირე თფილისის ბანკში გადასული იმერეთის მამულებების (მას მოკავს კასული წლის ცნობები, საიდანაც ჩანს, რომ თფილისის ბანკში საანგარიშო წელს გადასულა 1 სოფლის მამული და 12 ქალაქის) რაც ამტკიცებს უკანკურნილობას. მეორე—ეს პირდაპირი ბანკის ინტერესები: 1%-ის მოკლებით აკლებს ბანკის იმ მოგებას, რომლითაც ინახება სათავად-ახნაურთ სკოლები. ამიტომ ის თხოულობს არსებულ %-ის დატოვებას. თფილისის ბანკის წასაძგა—მისი ფი-

ქრით—ქ. ბანკისთვის საზარდალთ იქნება. 1/4%-ის დაკლებით ბანკი წელიწადში 10,000 მანეთს დაკარგავს, რომლის დაფარვას ერთ სახეგარი მილიონი ზედმეტი სესხის გაცემა დაჭირდება რაც უმარაღებელია. ზედამხედველი კომიტეტის წვერი ბ. ლორთქიფანიძემ მჯდომარე ლ. ლოლუა არწმუნებენ კრებას, რომ 1/4% დაკლებით მოგების შემცირება მეტის სესხის გაცემით შეიძლება დაიფაროს. მართალია წინა წელში დღემდის გაცემული წლიური სესხი საზოგადო რიცხვით ნახევარ მილიონზე ნაკლებიც იყო, მაგრამ დაგირავების პირობების გაუმჯობესებით და 1/4% დაკლებით ბევრ მამულს მოგობა და დატოვებ წელში წინა წლების დარჩენილ 800,000 მანეთთან ერთათ ერთ მილიონ სამასი ათას მანეთის სესხს გაცემთ. პირველ წელს იქნებ ცოტა კიდევაც მოგვავლდეს შემოსავალი, მაგრამ ამას მეორე და შესაძებ წლები დაფარავს. ე. თაყაიშვილი აცხადებს. ჯერ ვაიკეთ, მოგცემენ ამდენს სესხის გაცემის ნებას ერთათ სამინისტრო თუ არა და შემდეგ დაუკლებით 1/4%-ს. ორი დღის კამათის შემდეგ 73 ხმით წინააღმდეგ ნბ.სა გადაწყდა კითხვა. დადგინეს დღესვე მოაკლდეს 1/4%-ს. დიდი აურ-ახაური გამოიწვიო აგრეთვე ბანკის მამულების მართველის დანიშვნამ. ზედამხედველი კომიტეტის და გამგებანის მოხსენებით, თუშტა ბანკს მამულები ბევრი აქვს დარჩენილი, რიცხვით 71, რომელიც უდრის 90000 ქრევას, მაგრამ შემოსავალი ერთობ უმნიშვნელია, წლიურათ რაღაც 510 მანეთი და ეს იმიტომ, რომ ბანკს არ ევს ისეთი მართველი, რომელიც სინიდიისერთ ეზურობდღეს თავის ვადლებულებას და საზოგადოების ინტერესს იცავდეს. ომონიციას თხოულობს კომიტეტისაგან დაწვრილებით ცნობებს იმის შესახებ, თუ რა სისტემით უფლიდა ის დღემდის მამულებს და რა შემოსავალი აქვს ბანკს თფითყოულ მამულიდან ცალკელავე, ან რამდენის მცემა შეუძლია მომავალში. ასეთი გაცნობის შემდეგ ომონიციის აზრით—კრებას საშვალება მიეცემა მართველის დანიშვნაზე და მისი ჯამაგირის რადენობაზე გადაჭრილი აზრი გამოთქვას. მ. ფალავა.—მე თქვენ ავიხსენით, რამდენი და რა სოფლის მამულები აქვს ბანკს, იცით, რაღ შემოდის საერთოთ წელიწადში ხსენებულ მამულებიდან და ვინ უკლის მას. თითყოულ მამულზე ცალკელავე დაწვრილებით ცნობებს ვერ მოგცემთ. დ. წულუკიძე გაჯავრებული კეითხება კომიტეტს: შემოიტანს მოაჯარადრე კიკნაძემ ის ოთხი ათასი მანეთი, რომელიც მახბლის მამულში ერგებოდა ბანკს თუ არა?—შემოიტანს 2020 მანეთადის! რამდენი დარჩა კიდევ მასზე?—ამას რა ვითხვანუნდა, შემოიტანილი გამოუკლებით და შემოსატანის ჯამს მიიღებთ, უმანუნებს კამ. წვერი ბარათაშვილი. ს. ჯაფარიძე—როდესაც კომიტეტი ამბობს 510 მანეთზე მეტი არ შემოსულა, ან არ იცის, ან დატუვის. ბ. ქიქოძე. გამგებანს და კომიტეტს როდესაც საზოგადოება ასეთ უნდობლობას გიცხადებთ, ცამდის მართალიც რომ იყოთ, პირადი დარსების დაცვა და თავმოყვარეობა მოითხოვს თანამდებობას თავი დაანებოთ. მეც ვიყავი კომიტეტის წვერათ, მაგრამ ასეთ საყვედურების ასცდენათ თავი დაფანებეთ. კრებამ გადაწყვიტა დაინიშნოს ერთი მართველი, რომელსაც მიეცემა წლიურათ 1800 მანათი ჯამაგირი. შემდეგ კადვიდეს სარჯთ-ადრიცხვასზე. სათავად-ახნაურთ სკოლის ხარჯს მიუმატეს 2000 მანეთი, საპურნელ სკოლას ერთ დროთ, რაც ეძღვეს წლიურათ იმის გარდა—მიცეს 3000 მანეთი, ურამდისობა, როგორც სკოლის მზრუნველმა ბ. ბაქრაძემ განაცხადა, სკოლას სამინისტროს ხელში გადასვლას უქადის. წმიდასინის საქალეობა სასწავლებელს, რომელსაც ქართული ენის სწავლებისათვის დღემდის 1200 მ. ეძლეოდა, 840 მ., მხოლოდ იმ პირობით, რომ ქართულს უურადლება მიეჭტეს, რაზედაც ს. ხუნდაძემ განაცხადა: იქ არამც თუ არ ასწავლიან ქართულს, რაც იცის ბავშვმა, ისიც ავიწვევებო. შემდეგ განიხილეს სხვა და სხვა თხოვნები: საყურადღებოა მათ შორის თხოვნა სათავად-ახნაურთ სკოლის უფროსის და აკაკი წერეთლისა. პირველი თხოულობს მასწავლებლების დაჯილდოებას, თუ ეგულასი არა, იმ პირობის მანც, რომლებიც სკოლის დაარსებიდან მსახურებენ. ამავე სკოლის კომიტეტის თავმჯდომარე

დ. ბაქრაძე კითხულობს გეგმას მასწავლებლების დაჯილდოებისას. მასწავლებელს, რომელმაც იმსახურა 5 წელს, მიეცეს ჯილდოთ ერთი თვის ჯამაგირი, რომელმაც ათი ორი—თვის, 15 წლის სამსახურისთვის სამი თვის ჯამაგირი, და ვინც მასწავლებლის დაჯილდოების მსახურებს—ნახევარი წლის, ხსენებულ ჯილდოსათვის სჭირდა 4000 მანეთი, რომელიც უნდა დააკმაყოფილოს ბანკმა ოთხი წლის განმავლობაში, 1000 მანათის სკოლის ხარჯთ-აღრიცხვაში შეტანით ყოველ წლით. კრებამ ერთხმით მიიღო თხოვნა. როგორც მოგვეხსენებათ, 1889 წელს ბანკმა აკაკი წერეთელს ზენსია დაუნიშნა, რომელიც დღეს 21000 მანეთს უდრის, ამ ფულიდან მიღებული აქვს ზენსიანებს 11437 მ., კრება 10563 მანეთი. ამ ფულით ის ითხოვს დაფარულ იქნას ის ვალი, რომელიც ადევს მის და მისი შვილის მამულებს. ამასთანავე დღეიდან ზენსიანებთანზე უნდა აცხადებს. ეს თხოვნა ერთხმით და სიამოვნებით მიიღო კრებამ. ბევრი სხვა კითხვებიც გაიჩნა ამ შვიდი დღის განმავლობაში, მაგრამ უკვლასი აღნუსხვა შორს წაგვიყვანს და არც აქვს დიდი მნიშვნელობა მინც და მაინც საზოგადოებისთვის, გარდა არჩევნების: უთით დაუდგეს გამგეობის ორს დირექტორს ჯაიანს და ერისთავს და ახად კანდიდატს ოზონიციისს ბ. აბულაძეს. გავიდენ ზირველი (107—73) და შესამე (119—62), ბ. ერისთავმა მიიღო 78 თეთრი და 102 შავი. თავმჯდომარე აცხადებს: ამდენი ხნის სამსახურისთვის ბ. ერისთავს მადლობა გამოუცხადეთ. —ისიც საკმარისია, რაც ზატივი მეტით, მეტი იქნება—მიუგო ნაწიქმა ნადირექტორალმა. ზედამხედველ კომიტეტის წევრებთან გავიდენ შემდეგი ზირები. დ. ლორთქიფანიძე (127—37), ს. გ. წერეთელი (115—49), ა. ნანუაშვილი (115—49), ს. ჯაფარიძე (108—56), მ. ფალავა (103—61), და ს. ნ. ლორთქიფანიძე (102—62).

დირექტორების კანდიდატებთან—მ. წერეთელი (124—40), კ. გოცირიძე (108—56), და ს. ამირაჯიბი (98—61).

Parole.

პანუხი ბ. დანჯილს *).

„გადაღის“ № 22 მოთავსებულია ბ. „დანჯილის“ წერილი „სოფელ კუხში მომხდარ მეტეორულ მოვლას“ შესახებ. წერილის ავტორი სისტემატრად ბრძანს სდებს იმ „ნასწავლ ახალგაზდობას“, რომელიც ამ კრებას დაესწრო; მისი სიტყვით, ახალგაზდობამ უარყო მწარმოებლების ინტერესები, გვერდი აუხვია სიმართლეს, მჭერ-მეტყველობის კალთა გადააფარა ბ. ნ. წერეთლის ბორბოტ-მოქმედებას და შენდომებს, ერთი სიტყვით ყოველი დანისძიება იხმარა, რომ თეთრი შავთ გამოეყვანა და შავი თეთრთ და უკვლას ეს ჩაიდინა იმისთვის, „რომ ბ. ნ. წერეთელს ასე სურდა“. ბ. „დანჯილი“ ახალგაზდობის ამგვარ საქციელს აუღელვებია, გაუბრალებია, რადგან მას წარმოდგენილი არ ქონია, რომ ახალგაზდობა ჭეშმარიტებას უდალტებდა. „მე რომ ჩემი ფაღლით არ მენახა და ჩემი უერთ არ მსმენდა, ამას არავის დაუჯერებდია“, აღელვებული გაიძახის იგი. საფიქრებელი იყო, რომ ჩვენი შეუბრალებელი ბრალმდებელი წარმოდგენდა უტყუარ საბუთს თავის ბრალდების დასამტკიცებლათ; ჩვენ გულდასმით გადავიკითხეთ მისი წერილი, მაგრამ ვერ ვბოვებთ ვერაფრითარ საბუთებო.

ხუთს მათს მომხდარ კრების ოქმა ვრცლათ არის შედგენილი, და იქ დაწვრილებათ არას მაკანიათ თკათუული წევრის სიტყვა. გადავიკითხეთ ეს ოქმა, ამოგვიერთ ახალგაზდობის სატყუები და აქედამ ნათლათ დავინახავთ, რამდენათ მართალია ბ. დანჯილი.

კ. ს. ქუთათელიძე.—ამ ბევრ ნაღმარაკევიდან რომელიც აქ

მოვისმინეთ, და ანგარიშის ციფრებიც გვიჩვენებენ, რომ ამხანაგობას საანგარიშო წელს დიდი ზარალი ქონია. რატომ? რატომ? რატომ? ამხანაგობას? ამაზე მისი მართველი არას გვეუბნებს. „და რატომ? რატომ?“ მის იმით, რომ მოგება და ზარალი ამხანაგები არიანო, მაგრამ ეს არ კმარა თავისი შემდარი მოქმედების გასამართლებლათ; ვინ მისცა მართველს იმის ნება, რომ იგი გამხმარ ზარეს არა ამხანაგებისაგან ზარტობით ეიდულობდა? მას მის ნება არც წესდების ძლით აქვს და არც კრებას დაურთავს ნება...

ი. გ. ქუთათელიძე... მართველის შენდომები მისივე ბრალია; იგი არავის ეკითხებოდა თავის მოქმედებაში, და რაც შენდომები მოუვიდა, იმაში თვითნებე არის ზასუხის მტკბელი. მისი ამგვარი მოქმედებით საანგარიშო წელს მან ამხანაგობას 23000 მან. ზარალი მისცა და არა 5000 მან...

ს. გ. მდივანი... თესლში მოგება არისო, და ჩვენ კი ამას ვერ ვხედავთ; რაში გამოიხატება მეტეორულ მოვლას ამხანაგობის მიერ თავისი წევრების დახმარება? სხვისი ზარკის აღება, როგორც ვხედავთ, გავსარადა და აი, ეს არის გამგის დასაშუელი, რომ სხვის დაუკითხვით იგი მოახინა. ამხანაგობის გამგის მოქმედება კმზგავსება იმ კაცის მოქმედებას, რომელიც ფულს ატრიალებს ფაჭობაში, მარა მოგებას კი ვერას ნახულობს. ამხანაგობის ამგვარი საქმიანობა არ არის სასურველი. შემდეგისთვის ყოველი ეს უნდა ავიცილით... ბ. დ. კაკალიშვილი... ამხანაგობის მიზანია დაეხმაროს წევრებს და იათ არ ჩუგდოს ჩარჩებს ხელში ზარკი. გამგეს მხოლოდ 4000 ფუთი ზარკი უკიდია წევრებისაგან, დახარჩენი კი ჩარჩებისაგან— რაშიდაც მას 2000 მ. ზარალი უნახავს. ამ გვართ ამხანაგობის უმთავრესი მიზანი დარღვეულია...

მკითხველი ხედავს, რომ კრებაზე დამსწრე ახალგაზდობას ერთი სიტყვაც არ დაუძრავს ბ. ნ. წერეთლის სასარგებლოთ, რომ ის ამიღებდა გამგეს და მოურიდებლათ აღნიშნა მისი შეცთომები! თუ მკითხველი არ დაიხარებს და ბ. „დანჯილის“ წერილს გადაიკითხავს, იმასაც დაინახავს, რომ ახალგაზდობას თავის სიტყვებში მოუთითებია ბ. გამგის იმ შეცთომებზე, რომელთაც თავის წერილში აღნიშნავს ზატივებულე ავტორი წერილისა. როგორ მოგვწონთ. ბატონებო! ის, რაც ახალგაზდობამ კრებაზე თქვა, ბ. „დანჯილს“ თავის საბრალმდებლო წერილში საკუთარ აზრათ გამოაქვს და ახალგაზდობასვე უკიეინებს, თქვენ ეს და ეს შეცთომას განზრახ არ აღნიშნეთ, რადგან ბ. ნ. წერეთლის მომხრენი იყავით! ბ. „დანჯილის“ სინდისის სიფაქიზეს ჩვენ ვერ ვხედავთ, და ამისთვის მკითხველმა განსჯას, რა ეწოდება ამგვარ საქციელს?

თავის წერილის ბოლოში ანგარიშის დამტკიცების შესახებ, აი რას მოგვითხრობს ბ. „დანჯილი“: „რისთვის ჩაიდინა ეს ბ. ნ. წერეთელმა თავის ზარტობით, რისთვის ეუბნებოდა ზატივებულე თავმჯდომარეს, რომ „ანგარიში დამტკიცებულია სწინითო“, როდესაც მათი ანგარიშის მაცემა არავის სურდა; დაიხ! ანგარიშის დამტკიცება სურდა ბ. ნ. წერეთელს მომხრეებს, რომლებსაც ნასწავლით მოაქვთ თავი“...

ჩვენ საკმაოთ ნათლათ დავამტკიცეთ, რამდენათ მართალია ბ. „დანჯილი“, როცა ის ნასწავლ ახალგაზდობას წერეთლის მომხრეებს უწოდებს. ამ ახალგაზდობას, მოწინააღმდეგეს და არა მომხრეებს ბ. ნ. წერეთელისას, ჭეშმარიტათ სურდა-ანგარიში დამტკიცებულყო, მაგრამ ამ შემთხვევაში ის ხელმძღვანელობდა არა ბ. ნ. წერეთლის ინტერესებით, არამედ საქმის სარგებლობით. ახალგაზდობა ნათლათ ხედავდა, თუ რა სამწუხარო შედეგი მოუვებოდა ანგარიშის დაუმტკიცებლობას; რადგან ზარკის ოპერაციები მალე უნდა დაწყებულიყო, საჭირო იყო ფული, და თუ ანგარიში მიღებული არ იქნებოდა, რომელი საკრედიტო დაწესებულება გაუხსნიდა „ამხანაგობას“ კრედიტს? უარედიტოთ კი „ამხანაგობა“ იძულებული გახდებოდა მოქმედება ერთი წლით შეეწყვიტა, ანდა თავისი არსებობა სრულიათ მოესპო... ეს უახსრეული გარემოება დღეს ზაიანს მოუცხდა

*) ვიქტორი ან შეროლს, თუცა იმავე დროს დარწმუნებული ვართ რომ ბ. წერეთლის პარაში და წინდაუხედავი მოქმედება ბევრათ თვით იმ პირობა ბრალთა, რომელიც ზარკის უჭერდენ მას, საკმარისათ ვერ აღუვებდენ თვალს მის მოქმედებას და ვერც საკადრისათ აუასებდენ მას.

ხალხს, რადგან ახალგაზდობას დრმათ რწამდა და რწამს, რომ „ბ-რეშუმის წარმოებას დიდი მერმისი მოკლავს ჩვენში“, *) თუ საქმის სათავეში მცოდნე და ზატიოსანი მშრომელი ჩადგებოდა; ახალი წესდების ძალით კი „ამხანაგობის“ საქმეს განაკებს სამი კაცი, და კალეკილურ დაწესებულებაში შეცდომებს ხომ გაცილებით ნაკლები ადგილი ექნება, ვინემ მამინ, რადესაც საქმეს განაკებს მსაფოთ ერთი კაცი, რადგან ეს იყო აქამდის. აი, მსაფოთ ამ მოსახრუბებით ხელმძღვანელობდა ახალგაზდობა, რადესაც ის უმტკიცებდა საზოგადოებას ახგარიშის დამტკიცების საჭიროებას. შესაძლებელია ის ცდებოდა, მაგრამ გულწრფელობა მას არ აკლდა და მარტო მწარმოებელის ინტერესის დაცვის სურვილით იყო გამაწყველი უფლები მისი მოქმედება.

ჩვენ გავარჩიეთ ბ. „დასკვილის“ წერილის ადგილები, სადაც ის ეხება ხუთ მაისს მომხდარ კრებაზე დამსწრე ახალგაზდობას, და ვფიქრობთ, საქმით დავამტკიცებთ, რომ მის მიერ წარმოდგენილი საბუთები უაღბოა! შეითხველ საზოგადოებას განსჯას, გვეტონდა ამის უფლება, თუ არა.

პ. კუალიშვილი.

დავ. კლდიაშვილის მოთხოვნანი.

(დასასრული)

დიდი ნაწილი ჩვენი თავად-აზნაურობისა გალატაკებულნი და არა თუ გლახს ველარ ჯობია ქონებრივით, ზოგიერთ კუთხე შიის უფრო გაქირვებულთა: დასავლეთ საქართველოში ბევრგან შეხვდებით, რომ გლახს ოდა წამოუქიმავეს და მის გვერდით იმის გუშინდელ ბატონს საჯალაბო სახლიც კი თავზე ეწვევა.

თუ შეძლებული ნაწილი ჩვენი არისტოკრატისა ჯერ კიდევ ოცნებობს, უპირატესობა შეიძინოს ცხოვრებაში და თავისი საკუთარი ღონი და მუცლის ტკივილი მთელი ერის ღონათა და ქარათ მიანია, სამაგიეროთ გალატაკებულმა ნაწილმა თავი დაანება ამგვარ ოცნებებს და მისი ფიქრი და აზროვნება მხოლოდ იმ ორიოდვე კვალი მიწის გარშემო ტრიალებს, რომელიც მას დღემდე შერჩენია,—მისი უმაჯრესი საზრუნავი ის არის, რომ როგორმე ეს მიწა შეიჩინოს და ეს მაინც არ გამოეცალოს ხელიდან. მან უკვე შეიგნო, რომ ახალი დრო დადგა—ის ახლა იმას ცდილობს, რომ კუჭი მძღარი ქონდეს და, დღეს თუ ლუკმა პურს ჭამს, არც ხვალ მაშინვედეს. ამის საუკეთესო მაგალითს წარმოადგენს სამანიშვილის დედინაცვალი. მიწა ერთათ ერთი გასაღებია პლატონ სამანიშვილის ფსინოლოგიისა, რაც ავტორს სინამდვილთა და სამაგალითოთ აქვს დახასიათებული. პლატონი გაღარბებული აზნაურია. სხვებთან შედარებით მას კიდევ აქვს რიკიანი ლუკმა, რადგანაც ცოტადენი ადგილ-მამული კიდევ შერჩენია; ის კარგათ გრძნობს, რომ მისი და მისი ცოლშვილის ბედობალი დამოკიდებულა მიწაზე და ყოველგვარი მისი მოქმედების, მისი მხარულების, მისი მწუხარების, მისი შიშის ერთი სატყვიოთ მთელი მისი გონებრივი ცხოვრების ერთათ ერთი სათავე მიწაა, რომელიც მას ძილშიაც კი არ ავიწყდება. მან კარგათ იცის, რომ მიწა ერთათ ერთი წყაროა მთელი მისი ოჯახის ცხოვრების, მიწის შემცირება და დამშვევა ერთი და იგივეა მისთვის და ამიტომ მთელი თავისი არსებით ჩაბლაუქება ამ მიწას და მთელ მას სულაერ კმაყოფილებას და მყუდროებას აქარწყლებს მარტო ის მოფიქრება, რომ ვაი თუ მიწის მოცილე გაუჩნდეს ვინმე. პლატონის ფიქრა და მოქმედება პირველი შიშიდან მოკადებული დედინაცვლის

ცემამდე მხოლოდ მიწით აიხსნება. მამა მისი ბეკინა ცოლს ირთავს. მერე რა ვუყოთ?! მეორე კი არა ზოგადსაგან მიუყავს და მეოთხეც. მაგრამ ცა კი არავის ექვემდებარება, დელი დრო რომ ყოფილიყო, როდესაც აზნაური პლატონი მიწას მტკაველობით არა ზომავდა, დედინაცვლის მოყვანას პლატონი არაფრათ არ ჩაადგებდა, მაგრამ დღეს, როდესაც ის გაღარბდა თავისა და სხვის ნაბიჯსაც იმ თვალთ ზომავს, თუ რა შეეძინება ან რა დააკლდება მის ქონებას. პლატონმა კარგათ იცის, რომ დედინაცვალს ან შვილები მოყვება თან და მაშინ ოჯახს მეტი მჭამელი პირი შეემატება, ან ეყოლება შვილები და მაშინ ოჯახს მოცილე და მოზიარე გაუჩნდება; ორსავე შემთხვევაში პლატონს ლუკმა შემცირდება და ამიტომ ის წინააღმდეგია დედინაცვლის. უწინდელი დრო რომ ყოფილიყო, დედის სიკვდილს უმაღლ მისი გული იგრძნობდა და ის მწუხარებას მიეცემოდა, როგორც შვილი; დღეს კი დედის სიკვდილს გულზე უმაღლ მისი კუჭი გრძნობს და ის იგლოვს დედას უფრო, როგორც მიწას მესაკუთრე, ვიდრე შვილი: მან იცის, რომ დედის სიცოცხლე მას იფარავდა ახალგაზდა დედინაცვლისაგან, დედის სიკვდილმა კი შეიძლება ოჯახში ისეთი დედინაცვალი შემოიყვანოს, რომელსაც შვილები მიეცემა. უწინდელი დრო რომ ყოფილიყო, პლატონს ყვარებოდა ბეკინა, როგორც მამა, პატივს ცემდა მას, მაგრამ მუდამ წარბებში ცქერასა და პირფერობას არ დაუწყებდა; დღეს კი პლატონის სიყვარულში და პატივისცემაში იმდენათ მამაშვილური გრძნობა არ ურევია, რამდენათაც მიწა, — პლატონს მიწა უფრო უყვარს და, თუ მამის მოვლასა და პატივისცემას უარკვევებს, მხოლოდ იმიტომ, რომ ადგილი შეიჩინოს. პლატონი მშრომელი, უწყინარი, უბოროტო და პატიოსანი კაცია. ამ მხრით ის სრული მზგავსებაა მამა მისი ბეკინას; მაგრამ მამასა და შვილს შორის ერთი დიდი განსხვავებაა: მამის შემცირების შიშს სრულებით დაუმონებია და დაუბნეავებია პლატონის გული და გონება, ბეკინას შესახებ კი ამას ვერაერ ვერ იტყვის. რა არის ამგვარი განსხვავების მიზეზი? მხოლოდ სხვა-და-სხვაობა იმ პირობებისა, რომლებშიაც აღიზარდენ მამა და შვილი. ბეკინა დაიბადა და აღიზარდა მაშინ, როდესაც თავად-აზნაურობა ჯერ კიდევ სრული ბატონი იყო. მაშინ ცხოვრება არ იყო რთული, ფული დიდ საქიროებას ჩვენი აზნაურობისათვის არ შეადგენდა, ბეკინას მიწა იმდენი ქონდა, რომ საკმაო პურსა და ღვინოს აძლევდა და ის სრული კმაყოფილი იყო თავისი ეკონომიური მდგომარეობის: ამგვარი შიში, ვაი თუ ხვალ მიწა შემომაკლდეს და მომშივდესო, ბეკინას არ უკარგავდა მოსვენებას. დღეს კი თუმცა სხვა დროს შეესწრო ბეკინა, მაგრამ მისი შეხედულება და გრძნობანი ძველებური დარჩენ, მას უმეტესი გზა თავისი ცხოვრებისა უკვე განვლილი აქვს და ამიტომ მომავალიც აღარ აშინებს. სულ სხვა გვარია პლატონის მდგომარეობა. ის ცხოვრობს ისეთ დროს, როდესაც თავდა-აზნაურობის ბატონობას რეალური საფუძველი უკვე გამოცლილი აქვს. ბეკინას თუ ოჯახისათვის საკმაო პური და ღვინო მოუვიდოდა, ის შეძლებულ აზნაურათ ითვლებოდა და გული საგულდეს ქონდა. დღეს კი პლატონის მარტო ოჯახისათვის საკმარისი პური და ღვინო პლატონისათვის სასუგუმოსა და გასამხნევებელს არასფერს წარმოადგენს: ცხოვრებამ მას თავს დაატება მრავალი საქიროებანი, რომლებსაც უფულოთ თავს ვერ გაართმევს, ფულის წყარო მას სხვა არაფერი გაჩნია გარდა მიწისა, მიწა კი ველარ გაწვდა ოჯახის გამრავლებულ მოთხოვნილებათ და უმთავრესათ ფულის საქიროებას. წინთ ბეკინას მოჯამავირე არ ქირდებოდა: იმის ოჯახში მისი ყმები მუშაობდენ მორიგეობით; დღეს კი პლატონს მოჯამავირე ქირდება, რომელსაც ფული უნდა; წინთ ბეკინას ფუ-

*) ამავე აზრს გამოთქვამს ბ. Z. „კვალის“ 17 №-ში: „ამხანაგობის წევრებს 1900 წლის ზარალმა გული არ უნდა გაუტეხოს და უმკლავაში არ უნდა ჩაადგოს. აზრშუმის წარმოება ისეთი საქმეა, რომ მას დიდი მერმისი და წარმატება მოულის ჩვენში“.

ლი არ ჰქონდა, როცა ახლობელი ვინმე მოუყვებოდა; პურსა და ღვინოს მიიტანდა და მეტი არაფერი ეხარჯებოდა; დღეს კი პლატონი ახლობელი ნათესავის სატირლათ ვერ წავა, თუ ფული არა აქვს; წინეთ ბეკინას ხუთი ან ათი თუმანი რომ მიეცა ქალისათვის მზითვით, მთელ კუთხეში ხმა გაეარდებოდა: ბეკინამ ასეთი დიდი მზითვეი გაატანა ქალსო. დღეს კი პლატონს ხუთი და ათი თუმნით ხელს არავენ მოუყიდებს ქალს. წინეთ არც ბეკინას მამას უფიქრია შვილის განათლებასზე, არც ბეკინას უფიქრია; დღეს კი პლატონი თუ განათლებას არ მიცემს შვილებს, იმდენი მანც უნდა ასწავლოს, რომ სახელი და გვარი მოაწერონ ხოლმე და ამასაც ფული უნდა... ერთი სიტყვით უწინდელის ერთი საქროების მაგიერ დღეს ათი და ოცი გაჩნდა და უწინ თუ ცოტა მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლათაც პური და ღვინო სრულებით საკმაო იყო, დღეს ფული, ფული და ფულია უპირველესათ საქრო.

ერთათ ერთ წყაროს ფულის მოპოებისას და მასთან ცხოვრებისას პლატონისათვის მიწა შეადგენს; უწინ, როცა ფული ასე არ იყო საქრო, ბეკინა შეიძლება არც კი აფასებდა დიდათ მიწას, მაგრამ დღეს პლატონი საუცხოვოთ ხედავს, რომ თავისი საკუთრება—მიწის, გარეშე მას ხსნა და საშველი არა აქვს და ამიტომ არასოდეს არ მიუზიღნია ის მიწას ისე ძლიერათ, როგორც დღეს, არასოდეს, არ უგრძნია მას იმდენათ უძლურება და უსაშველება მიწის გარეშე, როგორც დღეს. ამიტომ ადვილი გასაგებია პლატონის ფსიხოლოგიაც. თუ ასეთი მშვიდი, უწყინარი და უბოროტო ყმაწვილი კაცი იმდენათ ეცემა ზნობით, რომ მამას უჩივს: შენ ცოდს მუცელი წაუხდინეო, ამგვარი უზნობის სათავე მიწის შემცირების შიშითა და ამგვარი შიშით შეპყრობილ პლატონს არ შეეძლო სხვაგვარი ჩივეა მიეცა მამისათვის, როდესაც მიწის მოცალეს უკვე თავისი თვალთ ხედავდა. როდესაც პლატონი ელენეს წიხლებ ქვეშ ვაიკდებს, ეს სრულებით ბუნებრივი საქციელია: მიწის დაკარგვის შიშით შეუძლია უსაშინელეს ბოროტებამდე მიყვანას ისეთი პატრონის კაცის კი, როგორც პლატონია. პლატონის არსებაში მთელი დრამა სწარმოებს,—ექვება, ტანჯვა, იმედები, სასოწარკვეთილება ერთი—მეორეს შეუჩერებლათ ცვლიან, და თუ ჩვენ ამ დრამას მკაფიოთ, გარკვევით ვერ ვამჩნევთ, იმიტომ რომ თვითონ პლატონიც პატარა, შეუმჩნეველი კაცია, უმეტესი ნაწილი მკითხველისა არც კი მიაქცევს მას ყურადღებას. დრამის უკანასკნელ აქტში ჩვენ თვალ წინ დგას აზნაური პლატონი, რომელიც სამზარეულო სახლში დაბინავებულია თავისი ცოლ-შვილით და ცხოვრებით სრულებით გაგლეხკაცებულია. იქნება პლატონი გამოჩნდებოდა მხოლოდ? არა, პლატონი ერთი მრავალთაგანია. ჩვენი წოდებებების ცხოვრებაში ნელი, მაგრამ საზოგადო კატასტროფა წარმოებს. მსხვერპლი მარტო პლატონი კი არ არის, მისთანა ათასია; არის ქვაშავი, ანტონ ბრევაძე და სხვანი მზავსნი რითი განირჩევიან პლატონისაგან?! არაფრით. ერთათ ერთი განსხვავება იმაშია, რომ არისტო და ანტონა ადრე გარიყა ცხოვრებამ, პლატონი უფრო გვიან. როგორც არისტო, ასე დათია ბრევაძე ავტორს სამაგალითოთა ყავს დახსიათებული: არისტო წარმოადგენს ნამდვილ ტიპს მოხერხებული, გაქნილი, გაიძვერა იმერლისას, რომელსაც სახელიც კი აღარ უდგია, რომ შიგ თავი შეიფაროს და სხვის კარებზე აღამებს და ათენებს, მუდამ სხვის სუფრაზე ძლება. მიუხედავთ თავისი უკიდურესი სიღარიბისა აზნაურული ამყობა და მედიდურობა კიდევ შერჩენია: ისე თავს არივის გააცნობს, რომ არ დაატანოს: აზნაური გახლავარო; ორჯერ რომ უსმეს სახლში დრო გაატაროს, მესამეჯერ ოვიონ მიიპატიეებს უსათუოთ, მაგრამ რადგანაც სახლში ნაცარიც კი აღარ გააჩნია, ნათლიმამის პურღვინით

გაუმასპინძლდება. სულ სხვაა დათია ბრევაძე, არისტო თუ ყმაწვილი კაცია, თავისი თავის მეტა არაფერ გააჩნია და სადაც უნდა, იქ ირჩენს თავს, დათია ბრევაძე ეხერხებოდა მისი კაცია, მას მთელი ოჯახი აწევს სარჩენათ გარეშე მისი ერთი საღსარი ცხოვრებისა მისთვის მიწაა, მთელი თავისი სიყმაწვილე მას მიწაში ჩაუკლავს, დიდიდან საღამომდე მუშაობს, მაგრამ მიწა იმდენათ უმალურათ აკმაყოფილებს მის შრომას, რომ ოდესღაც სტუმრის მოყვარე და გულ უზგ აზნაურს დღეს სტუმარიც კი შეძლებია.

მეტის შრომისა და სიღარიბისაგან დათია მუდამ აღრენილია, გულ ჩათხრობილი და წინეთ თუ სტუმრის დანახვა მას ამხიარულებდა, დღეს მხოლოთ აბრაზებს, რადგანაც ერთი დოქა ღვინოც კი აღარ აბადია სახლში, რომ სტუმარს დააღვეიოს.

ჩვენ თავად-აზნაურობაში ორგვარ ხასიათის პირებს შეხედება მეთვალყურე: პირველი თუმცა გრძობენ, რომ აღარც აწმყო, აღარც მოჩვეული მათ აღარ ეკუთვნით, მაგრამ მიუხედავთ ამისა გულს არ იტყვენ და ცდილობენ არა თუ სხვები, თავის თავიც კი დაარწმუნონ, რომ თავად-აზნაურობა და გლეხობა ღვთისგან არის დაწესებული და მასადამე არც დაირღვევა არასოდეს, მეორენი კი მშვენიერათ ატყობენ, რომ თავად-აზნაურობა დაღუბვის გზას ადგია და ამას აღარც თავის თავს, აღარც სხვას აღარ უმალვენ. უკანასკნელთა რიცხვს ეკუთვნის სოლომონ მორბელაძეც. ადგილ-მაჟული სოლომონს ვეღარ სარჩენს. მან ან ავაზაკობა, ან ქურდობა უნდა დაიწყოს, რომ თავი ირჩინოს, ან სხვა რაიმე საღსარი გამოჩნდეს ცხოვრებისათვის! ასეთ საღსრათ სოლომონს აურჩევია მაქანკლობა. მაშველობა სოლომონისათვის ერთათ ერთი წყარო, ერთათ ერთი საშველებათ ფულის შოვნისათვის. თავისი მოვალეობის აღსრულების დროს ის ხშირათ თავის ღირსებას და ნამუსსაც კი დაატოვებს, ათასგვარ ხერხს ხმარობს, რომ ორივე მხარე მოატყუოს — ქალის პატრონიც და სასიძოც, მაგრამ ის არაფრის წინაშე არ იხვევს უკან, ოღონდ კი ორიოდ თუმანი იშონოს. ბესარიონი სოლომონს ბევრში წააგავს, ხოლო მასავით გაიძვერა, გაქნილი და მოხერხებული არ არის და თუ სოლომონი ებრძვის ცხოვრებას და ცდილობს, თავი დააღწიოს დაღუბვას, ბესარიონი უბრძოლველათ კვდება. უწინდელი დრო რომ იყოს, ვინ გაუხედავს მას და ეტყვის, გლეხს ქალი მიეცია; გაუქირვებლათ და დაუხარჯავათ საუკეთესო აზნაურს იშოვიდა სიძეთ; დღეს კი მას გლეხი კაცის სიძეთ შოვნაც კი საძნელო და სამუდარო საქმეთ გახდომია: უნდა ვალში ჩაეფლოს. თავი დაიძვიროს, სოლომონისთანა კაცს სახლში ეახლოს და თვალცრემლიანი ემუდაროს, გლეხკაცს ნუ მიატოვებინებთ ჩემს ქალსო. რა აძულებს ბესარიონს გლეხი შეიყვანოს სახლში სიძეთ? იქნება ის წოდების უარყოფელია, ან განათლებას მალა აყენებს გვარის შიშობაზე? არც ერთი დაარც მეორე. — ფულს და ქალს რაფა მივცემ ქათამაძეს? კა ფულით კაი გვარიშვილის კაცს ვიშოვი, — აი ბესარიონის სიტყვები. აქედან აშკარაა, რომ უფულობა, სიღარიბე აძულებს ბესარიონს, ქალი გლეხს მიათხოვოს. მას რომ ფული ბლომით ქონდეს, მაშინ რიგაან აზნაურს გამოჩნავდა, ახლა კი იძულებულია თავის შენედელებისა და გემოვნების წინააღმდეგ გლეხი ისიძოს, რადგანაც ეს უკანასკნელი უფრო ნაკლებ ფულს ჯერდება, მაგრამ ბესარიონის უბედურებაც იმაში მდგომარეობს, რომ ეს ნაკლებიც კი სავალდებლოთ გახდომია, ბესარიონი შეენიერათ გრძობს, რომ არა თუ მარტო მას, მთელ აზნაურობას გასაქირი დღე ადგია, ლუკმა პურს ძლივს შოულობს; ფიქრობს, ფიქრობს ბესარიონი, მაგრამ ვერაფერი. მოუგვარებია და ნელანელა უკან და უკან მიდის. ერთი ქალიც რომ კი-

დევ გაათხოვოს, მაშინ იძულებული იქნება ისე იცხოვროს, როგორც ბრეგაძეები და პლატონ სამანიშვილი ცხოვრობენ.

ორივე მოთხოვნაში მკითხველი ბევრს ნახავს ტაბიურ პირებსა და ტაბიურ სურათებს, ხოლო შეხედება ერთ უმთარეს ნაკლსაც, რომელიც ამხნევი საზოგადოთ ყველა ნაწერებს ბ-ნი კლდიაშვილისას: მაშინ როდესაც უმთავრესი პარნი მკაფიოთ და გარკვევით არიან დასურათებული, დანარჩენები ისე ბუნდოვანათ მოსჩ. ნან, თითქოს ჩრდილში მოქედებნო. რასაკვირველია, რაც უფრო საყურადღებოა ცხოვრებაში, ის უფრო საყურადღებოა მკითხველისათვის და ყოველივე საყურადღებოს ავტორიც მეტს ყურადღებას აქცევს, მაგრამ სახელოვნო ნაწარმოები მხოლოთ მაშინ არის სრული, როდესაც ყოველი უმნიშვნელო საგანი, უმნიშვნელო ფაქტიც კი გეროვანის ყურადღებით არის დახატული.

ერთათ ერთი დასკვნა, რომელსაც გამოიტანს მკითხველი აღნიშნულ მოთხოვნებიდან ის არის, რომ დღევანდელ დროს წოდებითი კითხვა ჩვენში საბოლოოთ გადუწყვეტია, — წოდებრივი ურთიერთობანი იშლება, აზნაურობა ქონებრივათ თანდათან ქვეითდება და გლეხობის ღარიბ ნაწილს უთანასწორდება. როგორის თვალათაც უნდა უყურებდეს მკითხველი ამ მოვლენას ჩვენ ცხოვრებაში, რა რწმენა-შეხედულებისაც უნდა იყოს ის, ის უნდა შეურიგდეს იმ აზრს, რომ წოდებრივი წყობილების დარღვევა დრომ მოიტანა და ამას ველარაფერი ვეღარ გააბრუნებს უკან. ექვს გარეშეა, რომ ყოველდღიურ ცხოვრებაში პიროვნებას კიდევ აქვს ნიშნელობა, მაგრამ ისტორიულ პროცესში პიროვნების ნება და სურვილი სრულებით უძღურია: დროის მოთხოვნები თავეისას გაიტანს, რა ძლიერი დაბრკოლებაც უნდა ელოდებოდეს მას წინ მხოლო შესაძლებელიც რომ იყოს თავდაზნაურობის ნელი კატასტროფის თავიდან აცილება, სასურველი არ არის. რატომაო, იკითხავს მკითხველი. აი რატომ: — ყოველი წყობილება საზოგადოებრივი, სადაც ყოველგვარი ძალია როგორც ქონებრივი, ისე პოლიტიკურა და სხვ. უმცირესობის ხელშია, (დასაგმობია და რაც აღრე დაირღვევა ასეთი წყობილება, მით უმჯობესია. წოდებრივი წყობილება სწორეთ ამგვარი ხასიათისა იყო და არის. ქონებრივი და პოლიტიკური ძალის წარმომადგენელი ჩვენში თავდაზნაურობა იყო და ამიტომ რაც აღრე წაერთმევა მას განსაკუთრებული ძალია და უპირატესობანი, რაც უფრო აღრე გაუთანასწორდება ის ზთელერს, მით უმჯობესია. თუ ჩვენ აღვნიშნავთ თავდაზნაურობის დაღუბვას, ამით ჩვენ სრულებითაც არ შევეხარებით მის აღავას ბურჟუაზიის გაბატონებას. ერთათ ერთი საქმე, რისი გაკეთებაც ყოველ მწერალს შეუძლია, ეს არის აღნიშვნა იმისი, რაც ცხოვრებაში ხდება; ჩვენი ცხოვრების მიმდინარეობა კი პირველობას ართმევს თავდაზნაურობას და აღრევეს ბურჟუაზიას. თუ პირველის დაქვეითება არ არის სამწუხარო, სამაგიეროთ არც მეორის გაბატონება არის სასიხარულო, რადგანაც უპირატესობანი, არისტოკრატის ხელში იქნებიან თუ ბურჟუაზიის ხელში, ყოველგან განსაღვენია. მაგრამ წოდებრივ წყობილებასთან შედარებით, ბურჟუაზიული ხანა უკეთესია თუნდა მითაც, რომ ის ერთი ნაბიჯით ახლოს არის სასურველ წყობილებასთან. მ. შეხედავათ იმისა, რომ ბურჟუაზიაც განსაკიბ და მკენებელ საუფუძველზეა დამყარებული, არისტოკრატისთან შედარებით მაინც პროგრესიული ელემენტია. არისტოკრატია დღეს ჩვენში არა თუ ქონებრივათ, გონებრივათა და ზნეობრავათაც კი გაღატაკდა: ოდესღაც ამაყა, მკედიდური, დღეს მოიხარა, მელაქუსობას და ლაქიობას მოკიდა ხელი, რაც მას მეტათ ბრძნულ და სასახლო პოლიტიკათ მიანია; ცხოვრებისათვის კი ის არა თუ სრულებით მობეზრებული

ლი და უძღურია, მეტხორცია, გახრწნილი, რომელიც კოტაოდნათ რივიანი ყნოსვის პატრონს ცხვირზე ხელს წაავლობებს. სულ სხვაა ბურჟუაზია; არისტოკრატისთან მას ერთი ნაერთო თვისება აქვს: სხვისი ექსპლოატაცია, სხვისი ოფლიორჩენა, სხვის უბედურებაზე საკუთარი ბედნიერების შენება მისი დამახასიათებელი მხარეა, მაგრამ სამაგიეროთ ის ხელს უწყობს ეროვნული სიმდიდრის დაგროვებას, საწარმოვე ძალის განვითარებას და ამიტომ არისტოკრატისთან შედარებით უსათუოთ პროგრესიულია. მკითხველი ტყუილათ ნუ იფიქრებს, ვითომც ბურჟუაზიას და ბურჟუაზიულ ხანას მე იდეალურ სამოსში ვხვდებ, მე მხოლოთ იმის თქმა მინდა, რომ დღევანდელ პირობებში ბურჟუაზია არისტოკრატისა ჯობია, არისტოკრატია ისპობა და აღავს უთმობს ბურჟუაზიას; ერთი ბატონის ხელიდან მეორე ბატონის ხელში ჩავარდნა სასიხარულოს არაფერს მოასწავებს, მაგრამ რადგანაც ბურჟუაზიული ხანა უფრო უახლოვდება იმ ხანას, რომელმაც აღამიანს უნდა მიანიქოს სრული თავისუფლება და თანასწორობა, ამიტომ მხოლოთ უგუნური ან კაცობრიობის მტერი იტყვის: არისტოკრატის ბატონობა სასურველი და აუცილებელია.

ი. გომართელი.

შეცდომის განხორება.

თფილისის მესამე სახალხო ბიბლიოთეკას, რომელიც დაარსდა ძალათუბანში შარშან, 24 ივნისს, საანგარიშო წელს მკითხველი ყოფილ 3212, ხელის მომწერი — 210. ქალი კი მაინც სულ 3.

„კვალის“ მე-376 გვერდზე (№ 23) შემდეგი კორექტურული შეცდომები შეგვეპარა, რომლებიც წერილის შესაფერ აზრეს გაუგებრათ ხდის. დაბეჭდილია: 1) „კარგ თასათ“, 2) „ველარაფერს შევიცევა“, 3) „თვით წერილში“, 4) „პარკში გირაო ათასი მანათი. საადმინისტრაციო ხარჯებიც 200 მან.“ 5) „დაარსებულ 5 მანათს“, 6) „ამხანაგობის სასურველათ“, 7) „მისივ დღეები, მისივ დაცემა“. უნდა იყოს: 1) „კარგ თასს“, 2) „ველარაფერს შევიცევა“, 3) „თავის წერილში“, 4) „პარკში გირაო 10 ათასი მანათი. საადმინისტრაციო ხარჯებიც 200 მან.“ 5) „დაპირებულ 5 მანათს“, 6) „ამხანაგობას შეურყევლათ“, 7) „მისი დღეები, მისი დაცემა“.

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წერეთლისა.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი .

РУССКОЕ БОГАТСТВО.

Продолжается приемъ подписки на 1902 годъ.

На годъ съ доставкой и пересылкой 9 р., безъ доставки въ Петербургѣ и Москвѣ 8 р., за границу 12 р. Адресъ: Петербургъ, Басковъ ул., 9; Москва, Никитскія ворота д. Гагарина.—При непосредственномъ обращеніи по этимъ адресамъ допускается разсрочка: при подпискѣ 5 р. и къ 1-му іюля 4 р.—Книжные магазины, библіотеки, земскіе склады и потребительныя общества могутъ удерживать за комиссію и пересылку денегъ только 40 коп. съ каждаго годового экземпляра. Подписка въ разсрочку отъ нихъ не принимается.

Новыя изданія редакціи журнала „Русское Богатство“. Н. Кудринъ. „ОЧЕРКИ СОВРЕМЕННОЙ ФРАНЦІИ“. II. 2 р. П. Булыгинъ. РАЗСКАЗЫ. II. 1 р. 50 к.